

KUN. POVILAS PAUKŠTĖ
Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarija

VYSKUPO MOTIEJAUS VALANČIAUS BLAIVYBĖS
AKCIJA IR PASTANGOS ĮVEIKTI ALKOHOLIZMĄ
LIETUVOJE XX AMŽIUJE

ĮVADAS

Vyskupas Motiejus Valančius, pasak Juozo Ambrazevičiaus-Brazaičio, buvo ne iš tų žmonių, kurie ieškojo vietų, bet iš tų, kurių pačios vietos ieškojosi; jis buvo ne iš tų, kurie kuria idėjas, sumano planus, bet iš tų, kurie planus vykdo¹. Todėl įvairiapusė veikla, kurios ėmėsi vysk. M. Valančius, neliko be pėdsakų ir po jo mirties. Itin ryški jo ganytojiškos veiklos sritis – blaivybės sąjūdis. Vysk. M. Valančius gerai suvokė, kad doros, šviesos, rašto grūdas gali duoti vaisių tik blaivios tautos dvasios dirvoje, o jo laikais toje dirvoje tirštai vešėjo girtuoklystės piktžolės.

Lietuvio silpnybė kvaišalo taurelei buvo žinoma ir anksčiau, tik senesniais amžiais yda buvo labiau paplitusi ponų svetainėse. Per ilgą baudžiamos naktį girtybės upė užtvindė ir sodiečių gryčias. Baudžiauninkai degtinėje skandino savo skriaudas, nedalią, dvasios nykulį. Kilęs iš valstiečių M. Valančius tai gerai suprato ir labai krintosi, kad alkoholizmas kaip epidemija plinta tarp paprastų kaimiečių. Nedelsdamas jis ėmėsi sielovadinių priemonių savo ganomiesiems iš šios nelaimės gelbėti.

Vysk. M. Valančiaus sielovadinė veikla kovojant su alkoholizmu tapo sektinu pavyzdžiu vėlesnių laikų Lietuvos Bažnyčiai. Šiame straipsnyje ir mėginame pažvelgti į vysk. M. Valančiaus blaivybės akciją ne istoriniu, sociologiniu, kultūrologiniu aspektu, bet būtent sielovadinės, t.y. pastoracinės teologijos ir Bažnyčios istorijos, kaip teologijos mokslo šakos, požiūriu. Kitais minėtais aspektais vysk. M. Valančiaus blaivybės akcija jau ne kartą gana plačiai įvairių pažiūrų tyrinėtojų yra nagrinėta.

---

¹ J. Ambrazevičius. Lietuvių rašytojai. Kaunas, 1938, p. 37.

Pačios pirmosios platesnės studijos šia tema akcentavo religinius moralinius blaivybės akcijos aspektus. Pirmiausia tai Mykolo Brenšteino², Antano Alekno³, Kazimiero Gečio⁴ veikalai. Šiuose darbuose, kad ir neišsamiai aptarus socialines ir politines M.Valančiaus blaivybės akcijos aplinkybes, vis dėlto pateikiama bažnytinė religinė to meto Lietuvos padėties analizė ir parodoma, kaip uolaus ganytojo pastangos ir aktyvi sielovadinė veikla gali patraukti prie blaivybės milijonines minias.

Artima šiems darbams, t.y. savo dėmesiu sielovadinei ganytojiškai vysk. M.Valančiaus veiklai ir pastangomis šiuo aspektu nagrinėti jo blaivybės akciją, yra 1992 m. išleista mons. dr. Petro Puzaro daktarinė disertacija, apginta Kauno kunigų seminarijoje dar „giliu“ sovietmečiu⁵. Žinant, jog sovietmečiu tyrinėtojiui kunigui buvo neprieinami valstybinių archyvų fondai, nenuostabu, kad mons. P.Puzaras negalėjo pateikti naujų archyvinų dokumentų ir patikslinti senų nevykusių publikacijų ar asmeniniuose kunigų archyvuose sukauptų jų nuorašų. Tačiau tenka sutikti su V.Merkiu, kad monsinjoro disertacijoje kryptingai ir originaliai pateikta medžiaga, apibūdinanti visus vyskupo sielovados darbus⁶.

Specialiai (t.y. ne visame sielovadinio darbo kontekste) vysk. M.Valančiaus aktyvizuotą blaivybės sąjūdį XIX a. viduryje yra nagrinėjęs istorikas kun. Jonas Matusas⁷, kanauninkas Justinas Juodaitis⁸. Sovietmečiu vysk. M.Valančiaus blaivybės sąjūdžio reikšmę kultūrinėje ir socialinėje Lietuvos raidoje aptarė Antanas Rybelis⁹. Aišku, sovietmečiu nebuvo galima nagrinėti blaivybės sąjūdžio pastoracinės teologijos požiūriu, užtat šioje ir kitose smulkesnėse publikacijose teko „aktualizuoti“ šią temą nuolat pabrėžiant,

² M. Brensztejn. Bractwa trzeźwości na Litwie, głównie w diecezji żmudzkiej, 1858–1863 // Rocznik Towarzystwa przyjaciół nauk w Wilnie. Wilno, 1918. T. 6, p. 50–89. Straipsnis pakartotinai išspausdintas: Lituano-Slavica posnaniensia // Studia historica. Poznań, 1990. T. 4, p. 7–38.

³ A. Alekna. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius. Klaipėda, 1923. 238 p. Ši knyga fotografuotiniu būdu išleista Lituanistikos instituto Čikagoje: A. Alekna. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius. 2 leidimas, Čikaga, 1975. XXX. 300 p. (su V.Trumpos įvadu ir dokumentų priedais. Šiame straipsnyje citatos pateikiamos iš šio leidimo).

⁴ K. Gieczys. Bractwa trzeźwości w diecezji żmudzkiej w latach 1858–1864. Dysertacja doktorska. Wilno, 1935. 223 p.

⁵ P. Puzaras. Vyskupo Valančiaus pastoracinė veikla. Vilnius, 1992, 235p.

⁶ V. Merkys. Motiejus Valančius. Tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo. Vilnius, 1999, p. 23.

⁷ J. Matusas. Blaivybės brolijos Lietuvoje // Tiesos kelias. 1928, IV metai. T. I. Nr. 4 (Neoficialinė dalis), p. 194–202; J. Matusas. Alkoholisizmas, dora ir religija. Kaunas, 1932, 16 p.

⁸ J. Juodaitis. Vyskupo Valančiaus blaivybės brolija. Telšiai, 1930, 30 p.

⁹ A. Rybelis. Blaivybės sąjūdis Lietuvoje: ištakos, raida, socialinė esmė // Blaivybė, Vilnius, 1986.

kad XIX a. rusai demokratai N.Černyševskis, V.Dobroliubovas pripažino šio sąjūdžio pažangią reikšmę¹⁰.

1990 m. Lietuvos Atgimimo ir Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu Egidijus Aleksandravičius paskelbė darbą „Blaivybė Lietuvoje XIX amžiuje“, rašytą aišku, dar sovietmečiu. Aptardamas blaivybės sąjūdžio ištakas ir masinį to sąjūdžio išplitimą liaudyje, jis žvelgė į šiuos procesus visuomenės socialinės evoliucijos, o ne sielovadiniu aspektu¹¹. Tokiu pat požiūriu vysk. M.Valančiaus blaivybės sąjūdis aptariamas Egidijaus Aleksandravičiaus ir Antano Kulakausko knygoje „Carų valdžioje“¹², taip pat Ievos Šenavičienės straipsnyje „Tautos budimas ir blaivybės sąjūdis“¹³. Jau baigus rašyti šį straipsnį, pasirodė Vytauto Merkio monografija apie vysk. Motiejų Valančių, kurioje šalia kitų didžiojo Žemaičių vyskupo veiklos sričių, aptarta ir jo, kaip blaivybės apaštalo, veikla. Remiantis gausia dokumentika naujai apibendrinti ikšiolinės istoriografijos pateikti blaivybės sąjūdžio vertinimai, neapeinant ir sielovadinių aspektų¹⁴.

Šiam darbui artimiausias istorinis požiūris į vysk. M.Valančiaus blaivybės veiklą yra lakoniškai išdėstytas prel. Pauliaus Jatulio straipsnyje, parašytame 1975 m. minint šimto metų sukaktį nuo M.Valančiaus mirties ir išspausdintame „Aidų“ žurnale¹⁵. Aptardamas kitus M.Valančiaus, kaip vyskupo, veiklos barus prel. P.Jatulis galėjo remtis naujais, dar neskelbtais Vatikano archyvo dokumentais, o rašydamas apie blaivybės sąjūdį tegalėjo dar kartą apibendrinti A.Alekno surinktus duomenis.

Šio darbo autorius nepretenduoja pateikti naujų istorinių, kultūrologinių, socialinių išvalgų apie vis labiau nuo mūsų laikų tolstančią vysk. M.Valančiaus epochą. Autorius tik norėtų į daugybę kartų mokslinėje literatūroje, publicistikoje bei žiniasklaidoje įvairiais požiūriais aptartus istorijos faktus bei dokumentus, tiksliau į tokių tyrimų rezultatus, pažvelgti pastoracinės teologijos žvilgsniu – t.y. kovos dėl tikinčios liaudies blaivybės praeityje ir šiandien – nuo vysk. M.Valančiaus laikų iki mūsų dienų – aspektu. Kovos dėl blaivybės tikinčios liaudies – Dievo tautos, siekiančios realizuoti šiapusinėje tikrovėje Evangelijos idealus ir pasiekti žmogaus būties pilnat-

¹⁰ Ten pat, p. 31.

¹¹ E. Aleksandravičius. Blaivybė Lietuvoje XIX amžiuje // Lietuvių atgimimo studijos. T. 2, p. 1–128.

¹² E. Aleksandravičius, A.Kulakauskas. Carų valdžioje: XIX amžiaus Lietuva. Vilnius, 1996, p. 180–184.

¹³ I. Šenavičienė. Tautos budimas ir blaivybės sąjūdis // Istorija. Vilnius, T. XL (40), p.

¹⁴ V. Merkys. Motiejus Valančius: Tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo, p. 334–421.

¹⁵ P. Jatulis. Motiejus Valančius – idealus vyskupas // Aidai. 1975. Nr. 5 (280–295), p. 197–203.

vę amžinojo Viešpaties Karalystėje aspektu, atsižvelgiant į tai, kokią vietą Bažnyčios misijoje vesti žmones į išganymą užėmė ir užima kova dėl blaivybės. Mėginsime pasamprotauti, kaip kunigas turėtų traktuoti žmogų, kuris retkarčiais išgeria, ir kaip tą, kuris visai negali atsisakyti svaigalų. Taip pat mėginsime nesiplėsdami (tai be galo plati tema ir problema) aptarti narkomaniją, kurios vysk. M.Valančiaus laikais dar nebuvo. Aptarsime Katalikų Bažnyčios požiūrį – kada yra sunki, o kada ne tokia sunki nuodėmė dėl abstinencijos ar blaivybės nesilaikymo.

Pirmiausia paminėsime Motiejaus Valančiaus biografijos faktus, atkreipsime dėmesį į ano meto istorines ir socialines sąlygas, tuometinę Lietuvos padėtį. Toliau apžvelgsime blaivybės sąjūdžio ištakas pasaulyje ir tada nagrinėsime vysk. M.Valančiaus kovą dėl blaivybės Lietuvoje, Žemaičių vyskupijoje, kokius padarinius ta kova lėmė lietuvių tautai, dvarininkams, žydams, kunigams bei caro valdžiai. Paminėsime įvairias kliūtis, trukdžiusias platinti blaivybę. Aptarsime, kaip ir kokiomis priemonėmis buvo naikinami bravorai ir karčemos. Pamatysime, kad čia labai daug nusvėrė vysk. M.Valančiaus autoritetas tiek varguomenės, tiek dvarininkų ir net paties caro akyse. Atskirai aptarsime padėtį prieš ir po 1863 m. sukilimo, ypač politinius įvykius, kurie lėmė tą sukilimą. Mėginsime pažvelgti į vysk. M.Valančiaus ir vėlesnių laikų, ypač šių dienų žmogų, tikintį krikščionį tiek anų laikų, tiek šių dienų dvasinės, moralinės situacijos aspektu, panagrinėti, kuriuos vysk. M.Valančiaus blaivybės platinimo metodus lemia pati blaivybės esmė ir ką sąlygoja istorinės aplinkybės, ką šiandieniniame blaivybės sąjūdyje būtina išlaikyti ir ko reikia atsisakyti, ypač atsižvelgiant į naują, skausmingesnę narkomanijos problemą.

KOVA DĖL DIEVO TAUTOS BLAIVUMO VYSK. M.VALANČIAUS LAIKAIS

XIX a. blaivybės idėjos vysk. M.Valančiaus gyvenimo ir veiklos kontekste. Vienas žymiausių mūsų tautos žmonių buvo Motiejus Valančius. Jo nuveikti darbai turėjo labai didelę reikšmę mūsų krašto Bažnyčiai ir visuomenei. Norėčiau pabrėžti, kad nelengva atskleisti visą jo intensyvios, plačios veiklos apimtį, reikšmingas istorines detales, padėjusias ar trukdžiusias įgyvendinti jo idėjas. Tačiau labai svarbu, kad vysk. M.Valančius neturi savo veiklos pirmtako, kaip Jonas Krikštytojas buvo Kristaus atžvilgiu. M.Valančius yra unikalus, beveik vienišas savo idėjos apaštalas ne tik XIX amžiuje, bet apskritai visoje lietuvių tautinės ir religinės kultūros istorijoje¹⁶.

¹⁶ G. Valančius. Žemaičių didysis. Los Angeles, 1976, p. 4.

M.Valančius gimė 1801 m. Nasrėnų sodžiuje, Kretingos aps., Salantų parapijoje. Jo tėvai buvo valstiečiai, laisvieji žmonės. Biologiškai Motiejų pagimdė jo motina Ona Stonkutė-Valančienė, o dvasiškai bei tautiškai jis gimė savo paties apsisprendimo ir pastangų dėka¹⁷. Asmenybės iškilumą ir šventumą lemia visiškai skirtingi dalykai. Šventumas yra grynai individualus, asmeninis. Niekas iš šalies nė vienu centimetru negali šventajam jo šventumo nei padidinti, nei sumažinti. Visai kitaip susiklosto pasaulietiška savimonė. Čia istorinės asmenybės reikšmę dažnai lemia išoriniai veiksniai.

M.Valančius mokslus ėjo šešiaklasėje Žemaičių Kalvarijos mokykloje, kunigų seminarijoje Varniuose ir Lietuvos vyriausiojoje kunigų seminarijoje prie Vilniaus universiteto.

Baigęs mokslus ir iššventintas kunigu, kurį laiką kapelionavo vienoje kitoje gimnazijoje, o vėliau tapo Vilniaus, paskui Petrapilio dvasinės akademijos profesoriumi. 1845 m. paskirtas Varnių kunigų seminarijos rektoriumi.

Dirbdamas seminarijoje labai rūpinosi, kad iš jo auklėtinių išeitų geri, šviesūs kunigai. Niekada neužmiršdavo ir tų žmonių, iš kurių pats buvo kilęs. Todėl atostogų metu lankydavosi įvairiose Žemaitijos vietose, stengdamasis geriau pažinti žmones, jų reikalus. M.Valančius buvo sumanus vadas. Jis neskelbė jokios ideologijos, o prieš pradėdamas veikti, ruošė dirvą, kur vėliau sės sėklą. „Jis pasilieka toje pačioje visuomenėje, kad būtų jai suprantamas ir priimtinas“¹⁸. M.Valančius nėra fantazijų žmogus. Visuose savo darbuose jis realiai blaivus, tikslus ir konkretus. Pradėdamas veikti, visados pirma įvertina situaciją, numato sąlygas ir tik tada planingai ir realiai siekia tikslo.

Gavęs aukštojo tikybos mokslo laipsnį ir šiaip pasižymėjęs savo darbingerumu ir rūpestingerumu, 1850 m. jis pakeliamas vyskupu ir skiriamas Žemaičių ganytoju. Jis buvo vienas iš pirmųjų mūsų vyskupų, kilusių iš valstiečių¹⁹.

Katalikų Bažnyčiai tuo metu vadovavo veiklus ir įžvalgus popiežius Pijus IX. Bažnyčia išgyveno atsinaujinimo laikotarpį. Pasaulyje brendo revoliuciniai perversmai, todėl ir Bažnyčios sielovados darbo orientacija turėjo keistis: nuo feodalinio dvaro – valstietiškos pirkios link. Lietuvoje XIX a. viduryje dvasininkija dar buvo dvarininkijos ramstis, tačiau vysk. M.Valančiaus atėjimas į Žemaičių vyskupiją buvo lemtingas slenkstis. Būtent jis parodė pavyzdį, kaip reikia ginti valstiečius nuo nusikalstančių krikščioniškai moralei dvarininkų. Kadangi M.Valančius buvo kilęs iš valstiečių, caro val-

¹⁷ Ten pat, p. 4.

¹⁸ P. Ruseckas. Mūsų įžymieji žmonės. Kaunas, 1934, p. 78.

¹⁹ Žr. ten pat, p. 80.

džia tikėjosi panaudoti jį kovai su lenkiškos kultūros bajorija ir todėl leido jį šventinti vyskupu.

M.Valančius pasižymėjo didele diplomatine išmintimi, žinojo, ką daro ir kaip nuosekliai įvykdyti tikslus. Tai matyti ir iš jo blaivybės veiklos, ir iš ganytojiškų laiškų, ir iš raštų caro valdžiai. Lankydamas parapijas, jis palaikydavo tiesioginį kontaktą su pasitinkančiais parapijiečiais. Jis pats dalydavo žmonėms atminimo dovanėles: kryželius, medalėlius, paveikslėlius. Tikintieji jausdavo, kad juos lanko ne tik oficialus Bažnyčios „viršininkas“, bet ir juos mylintis ganytojas bei tėvas. Todėl prie vysk. M.Valančiaus per vizitacijas jo ganomieji grūste grūsdavosi. „1852 metais vizitacijos metu Vainute labai daug žmonių norėjo gauti iš jo rankų atminimo dovanų, tačiau šį kartą jų visiems neužteko“²⁰.

Būdamas nuoseklus žmogus, M.Valančius nesiblaškė į šalis, nesigriebė devynių darbų, jis dirbo tai, ką liepė einamoji pareiga – kapelionas, profesorius, rektorius... Kaip tik todėl M.Valančius ilgai nepasireiškė visuomeniniame gyvenime, politiniame, publicistiniame darbe, kuris anuo metu buvo mada. Tačiau jis tapo tvirtu savo srities specialistu: seminarijoje laimėjo nuoširdžias auklėtinių simpatijas, viršininkų, taip pat Bažnyčios vadovybės pasitikėjimą, kad ne tik imasi, bet ir gerai atlieka skirtas pareigas²¹.

Dar viena detalė, apibūdinanti vyskupo M.Valančiaus asmenybę – jo naujas požiūris į kunigus. Neklusnius kunigus baudžia, net pašalina iš kunigų luomo, o visur kitur žiūri teisingumo, nes gerai supranta laiko situaciją ir uždavinius.

„Senųjų kunigų jis iki pat galo nemėgo, o jaunuosius pernelyg protegavo. Jaunam susiginčijus su senu, vis pirmasis laimėdavo. Seminarijos auklėtinius mylėjo kaip savo vaikus. Nebuvo tokių taisyklių peržengimo, kurio jis nebūtų atleidęs klierikui, „kad – jaunas“. Antai klierikas, nepatenkintas blogu valgiu, viešai, prefekto akyse, meta mėsos bliūdą žemėn. Kas beliko rektoriui? Prašyti, kad už tokį elgesį vyskupas klieriką iš seminarijos pašalintų. Raportuoja. Vyskupas šaukia pas save rektorių ir patį nusidėjėlį. Išklausęs abiejų pusių, deda visai netikėtą rezoliuciją: Ojcenku, jūs seniai nemokate apsieiti su jaunuomene, tai ir gaunate, ko reikia. Rūpinkis, kad vaikai (o tie vaikai buvo 25 metų) būtų sotūs, lai prefektas įgyja auklėjamųjų meilę, tai ir nemėtys nuo stalo bliūdų po kojų. Eikite namo ir susitaikinkite“²².

Į vysk. M.Valančių caro valdžia ėmė žiūrėti su nepasitikėjimu. Jis išsilaukė iki mirties savo poste ne caro valdžios malonės dėka, bet tik dėl centri-

²⁰ V. Biržiška. Iš vyskupo Motiejaus Valančiaus „Pamiėtnik domowy“ // Mūsų senovė. 1938. Nr. 2, p. 243.

²¹ Žr. J. Ambrazevičius. Lietuvių rašytojai, p. 39.

²² M. Valančius. Pastabos pačiam sau / Red. J.Tumas. Vilnius, 1996, p. 232.

nei valdžiai žinomų politinių aplinkybių. Vyskupui pradėjus valdyti vyskupiją, veiklos sąlygos buvo sudėtingos: didelė vyskupija, daug menkų ir griūvančių bažnyčių, trūko kunigų, tikintieji beveik visi nepriėmę Sutvirtinimo sakramento, neraštingi, paskendę prietaruose ir girtavime... Vyskupas tuojau suorganizavo tikinčiųjų katalikišką švietimą, ėmė ginti tikėjimą nuo klaidų, platinti blaivybę, rūpintis tikinčiųjų dora. Ši veikla amžiams išgarsino vysk. M.Valančių. Neilgai ši veikla truko. Istoriniai sukrėtimai, net jų nuojauta carinę administraciją paskatino liaudies blaivinimo ir sąmonėjimo sąjūdį uždrausti. Tačiau ir po 1863 m. sukilimo, netekęs galimybės aktyviau veikti, pavyzdžiui, lankyti parapijų, platinti literatūros, vysk. M.Valančius griebiasi kitokios veiklos – daugiau atsideda plunksnos darbui. Nors uždarytas namų arešte Kaune, tikinčiuosius pasiekia per savo rašomas religinio ir šviečiamąjo turinio knygeles, spausdinamas Prūsijoje – Tilžėje ir slapta platinamas per paties vyskupo suorganizuotą knygnešių sąjūdį visoje Lietuvoje.

Ir mirdamas 1875 05 17 vyskupas neužmiršta savo kaip tikinčiųjų vado misijos: testamentiniame laiške išsako paskutinius giedrus ir graudžius žodžius:

„Kentėkit visa, ką daleis Viešpats: nerūgokit ir žinokit, jogei sulauksit galdynės, kurioj praslinks persekiojimai, ir vėl su džiaugsmu giedosite bažnyčiose jūsų žemaitiškai ir lietuviškai šventas giesmes <...> Norėčiau ir po smerčio būti jums naudingų ir būsiu, jei, skaitydami tą raštą, užlaikysite perspėjimus tame padėtus“²³.

Sakyti, kad vysk. M.Valančiaus testamentiniame laiške pranašautas laimėjimas buvo ir yra realizuotas, sunku. Galima tik padaryti išvadą, kad vysk. M.Valančiaus asmuo ir šiandien yra iškilus, amžinai nesenstantis. Jis iškyla tarp pirmtakų ir vėlesnių vyskupų kaip ganytojas, kuriam nesvetimos paprastų žmonių bei visos vyskupijos žmonių problemos. Jis visuomet ištikimas Bažnyčiai ir tiems, kurie pavesti jo globai. Vysk. M.Valančiaus asmenybė iškyla visuomet, kai tik pasiilgstama vado žmonėms susmulkėjus, kai prarandama tai, kas svarbu Tautai ir Bažnyčiai. Tokiomis akimirkomis labai reikalingas realus vadas, kuris kartu su visais eina į vargus ir laimėjimus²⁴. Kaip tik toks vyskupas buvo ano meto sunkioje istorinėje situacijoje, kai Dievo ir mūsų tautos priešai, norėdami įtikti caro valdžiai, darė savo juodus darbus. Prie visų kitų – ir skandindami alkoholizmo liūne lietuvių ir žemaičių siekimą gyventi laisvų žmonių vertą krikščionišką gyvenimą.

²³ M. Valančius. Ganytojiški laišakai. Vilnius, 2000, p. 200–201. (*Historiae Lituaniae Fontes Minores*; 2).

²⁴ J. Ambrazevičius. Lietuvių rašytojai, p. 45.

Vysk. M.Valančius – blaivybės sąjūdžio žadintojas ir organizatorius. Vysk. M.Valančius buvo artimas liaudžiai, daug dėmesio skyrė parapijų lankymui. Lankydamas ne tik klebonijas ir dvarus, bet ir paprastų žmonių trobeles. Visur matė didžiausią dvasios skurdą, kurio kaltininkė buvo baudžiava su nesuskaitomomis karčėmomis, žiaurumu, žmonių išnaudojimu, jų niekinimu, dvarininkų savavaliavimu bei ištvirkavimu. Tiesiogine savo kaip vyskupo pareiga M.Valančius laikė kelti bei taisyti žmonių dorovę, stiprinti katalikų tikėjimą.

„Besaikis svaigalų vartojimas yra didelė blogybė; ji veda į skurdą bei nusikaltimus tiek atskirus žmones, tiek šeimas, užtraukdama nelaimės visai bendruomenei. Blaivybės brolijos buvo įsteigtos Airijoje, paskui Vokietijoje, Prūsijoje, Lenkijoje ir kitur“²⁵.

Nors blaivybės draugijos pradėta steigti prasidedant naujam amžiui, tačiau antialkoholinis judėjimas prasidėjo jau XIX a. Pasak Jono Matuso, ši veikla prasidėjo Amerikoje, ten pirmoji tokia draugija įkurta 1803 m. Suragotoje²⁶. Iš čia blaivybės draugijos paplito po Angliją, Skandinaviją. Gana karštai prieš alkoholį kovojo kapucinų vienuolis Teobaldas Mathew, kuris pirmą kartą abstinentų draugiją įsteigė 1838 metais. Jai priklausė šimtai tūkstančių narių. Jis buvo airis ir katalikas, bet net nekatalikiškoji Anglijos valdžia už tokius didelius nuopelnus paskyrė jam 300 svarų sterlingų metinę pensiją. Tuometinis popiežius Grigalius XVI rėmė kilnų blaivybės apšaltalo darbą²⁷. Ši kova buvo kovojama bažnytinėmis priemonėmis, t. y. vyko kaip reikšminga Bažnyčios sielovadinės veiklos dalis.

Vysk. M.Valančius jau buvo girdėjęs apie blaivybės daigus Europoje, apie popiežiaus Pijaus IX išleistus blaivybės brolijos įstatus. Kaip žinome, tie blaivybės daigai buvo prasikalę Airijoje, kur ne kur rodėsi ir Prūsijoje, Lenkijoje. Tačiau geriausiai vysk. M.Valančius jautė lietuvių dvasios lūžį, blaivaus gyvenimo ilgesį ir ryžtingai ėmė vesti žmones tuo keliu. Vysk. M.Valančius mokėjo sučiupti istorijos akimirką ir pataikyti į jos žingsnį. Viename laiške imperijos valdininkui rašė apie blaivybės judėjimą, jo sėkmę: „Dabar pakako kelių žodžių, o seniau ir uoliausi pamokslai nepadėjo“²⁸.

Vysk. M.Valančius gerai žinojo, kad lietuviai yra religinga tauta, jai tikėjimas buvo svarbiausias ne tik pasaulėžiūros, bet ir viso gyvenimo dalykas. Tokią tautą lemiama galėjo paveikti tik religinės idėjos, tik jos galėjo pakeisti nusistovėjusius papročius. Taigi blaivybė Lietuvoje ėmė plisti bažnytinių blaivybės brolijų pavidalu.

²⁵ P. Jatulis. Motiejus Valančius – idealus vyskupas // Aidai. 1975. Nr. 5, p. 197.

²⁶ J. Matusas. Blaivybės brolijos Lietuvoje // Tiesos kelias, 1928, Nr. 4, p. 194.

²⁷ Ten pat, p. 194.

²⁸ P. Ruseckas. Mūsų išymieji žmonės, p. 84.

Kadangi blaivybės draugijos buvo bažnytinės, todėl ir jų tvarkymas buvo bažnytinis. Visos brolijos buvo įsteigtos prie parapijų ir klebonas buvo šitos bendrijos, brolijos pirmininkas. Visi brolijos nariai buvo pasiskirstę pareigomis, dalis jų sudarė komitetą, kuris prižiūrėjo, kaip brolijos nariai laikosi duoto pažado Dievui. Dažnai ir nusikaltusius bausdavo patys nariai, o kai reikėdavo, kviesdavosi į pagalbą policiją. Klebonas vesdavo statistiką. Šią pareigą jis turėjo vykdyti gerai ir sąžiningai, nes jį tikrindavo pats vyskupas.

Blaivybės brolijos buvo žinomos Lietuvoje ir prieš M.Valančių. Antai Šiaulių klebonas Ignacas Štachas blaivybės sąrašus savo parapijoje vedė jau 1846 m., vadinasi, dvylika metų anksčiau nei vysk. M.Valančius pradėjo skelbti savo blaivybės sąjūdį²⁹. Vysk. M.Valančius tęsė tą religinę, bažnytinę patirtį ir todėl galėjo pasiekti gana gerus rezultatus ugdant susivaldymo dorybę, padedančią sutvarkyti malonumų pomėgį, t.y. išlaikyti saiką, naudojantis laikinosiomis gėrybėmis.

Kad aiškiau suprastume blaivybės sąjūdžio reikalingumą to meto visuomenėje, turime pažvelgti, kas tais laikais dėjosi mūsų krašte. Tuomet viena didžiausių liaudies žmonių, ir ne tik jų, nelaimių buvo begalinis girtavimas. Visas Lietuvos gyvenimas buvo taip sutvarkytas, kad žmonės nuolat buvo gundomi gerti, tiesiog stumiami į girtavimą. Dvarininkams kur kas geriau ir lengviau, o gal ir pelningiau buvo rugius paversti degtine nei juos parduoti. Todėl visuose dvaruose buvo naminės degtinės daryklos, vadinamieji bravorai. Dvarininkai degtinės neturėjo kur parduoti, todėl pardavinėjo vietiniams gyventojams, savo baudžiauninkams. Prisisteigė daugybė smuklių, vadinamųjų karčemų. Jos buvo visuose kiek didesniuose sodžiuose, pakelėse, kiekvienoje kryžkelėje. Vietomis smuklių būdavo kas kilometras. Vyko nemaža komercinė kova tarp dvarininkų, todėl gana dažnai būdavo muštynės ir tarp konkurentų, ir tarp karčemų lankytojų.

Baudžiamos varginami žmonės neturėjo pinigų, bet degtinė buvo labai pigi. Todėl žmonės ją gerdavo visur, kur pripuldami. Važiuodami beveik prie kiekvienos smuklės sustodavo išgerti. Be saiko gerdavo per krikštynas, per šermenis. Gerdavo iš džiaugsmo, gerdavo iš nusiminimo. Gerdavo, kad baudžiamos vargus užmirštų. Gerdavo net vietoj valgio, gerdavo ne tik karčemos, bet ir parsivežę namo. Gerdavo ne iš taurelių, kaip dabar įprasta, bet šaukštais srėbdavo degtinę iš dubenių, vadinamųjų bliūdų, kaip sriubą... Gerdavo ne tik vyrai, bet ir moterys... Tos karčemos suvargusiems baudžiauninkams buvo nelaimių šaltiniai. Neturėdami pinigų už degtinę sumokėti, vogdavo iš ponų grūdus.

---

²⁹ J. Matušas. Blaivybės brolijos Lietuvoje..., p. 194.

Gerdavo ne tik liaudis, bet ir dvarininkai, bajorai, valdininkai, taip pat ir daugelis kunigų. Kai tik pasitaikydavo proga, dvarininkai žmonėms degtinės negailėdavo, sukviisdavo ištikus valsčius, parapijas, patys gerdavo ir savo žmones – baudžiauninkus, tarnus girdydavo

Vysk. M.Valančius puikiai suprato, kad girtavimas yra socialinės, dvasinės visos visuomenės, o ypač valstiečių, pažangos kliūtis. Kaip ganytojas, kurio pareiga rūpintis visų ganomųjų, o ypač silpniausių ir labiausiai suvargusių – tokie tuomet buvo valstiečiai, iš kurių ir pats buvo kilęs, – gerove, negalėjo likti abejingas girtavimui.

Aštuntaisiais savo vyskupavimo metais vyskupas ėmė kovoti su baisia nelaimė – alkoholiu. Anuo metu pasiekti tamsius, užuitus sodiečius kito kelio nebuvo kaip tik religinis. Ir vysk. M.Valančius šiam darbui panaudojo visą savo kaip ganytojo, vyskupo galią, visą savo užsidegimą ir rašytojo talentą.

Pirmuosius blaivybę skelbiančius žodžius jis pasakė 1858 m. vasarą, lankydamas Kupiškio, Palėvenės ir kitas Aukštaitijos bažnyčias. Pats vyskupas ir jo padėjėjas kunigas Juozapas Dovydaitis blaivybės savanorius tuojau surašė į knygas. Beveik tuo pačiu metu prie blaivybės prisidėjo ir į brolijas įstojo Jurbarko ir kitų gretimai jo esančių parapijų žmonės. Vysk. M.Valančius tuojau pat įpareigojo visus vyskupijos kunigus steigti blaivybės draugijas. „Testamentiniame laiške liaudžiai“ pats vysk. M.Valančius taip nupasakoja blaivybės skelbimo pradžia:

„Vienoj kelionėj mano 1858 metuose, apturėjęs įkvėpimą Dvasios Švenčiausios, idant apsakinėčiau blaivystę, pradėjau skelbti tą dorybę ir pats pirmas kelias dešimtis žmonių įrašiau Palėvenėje į knygas. Paskiau drauge su kunigėliais savo apskelbiau ją po visą vyskupystę. Jūs, kaip priklausantys vaikai, supratot balsą mano ir būtinai pametėt arielką. Džiaugės iš to Viešpats Dievas, džiaugės visas dangus, džiaugės Tėvas Šventasis, džiaugiaus aš ir visi išmintingi žmonės, trokštantys jūsų gero“³⁰.

„Įrašant į knygas“, t.y. į blaivybės broliją, blaivų gyvenimą pasirenkančius tikinčiuosius reikėjo itin didelio sumanumo ir atsargumo, nes caro režimas griežtai draudė be leidimo kurti kokias nors, kad ir bažnytines, organizacijas. Todėl vysk. M.Valančius pradėjo ne raštais ar ganytojiškais laiškais, bet gyvu žodžiu skelbti blaivybę. „Susirašymą į knygas“ caro administracijai pristatė ne kaip naujos organizacijos kūrimą, o kaip pačios apačios – kaimų parapijų žmonių – spontanišką norą savo blaivybės pasiryžimus įtvirtinti įrašant į bažnytines knygas. Todėl ir pirmuosiuose „blaivybės laiškuose“ jis stengėsi kiek įmanoma neminėti blaivybės brolijų.

³⁰ M. Valančius. Ganytojiški laišakai, p. 199.

Blaivybė vyskupijoje plėtėsi kaip gaisras vidurvasarį. Žmonės ėmė būriais eiti pas kunigus ir rašyti į blaivininkus. Lapkričio mėn. pusė vyskupijos katalikų jau priklausė blaivybės brolijoms ir tas skaičius toliau didėjo. Vyskupas stengėsi kuo plačiau įsiūbuoti blaivybės varpą, ėmė rašyti tikintiesiems garsiuosius „blaivybės laiškus“, kuriuos kunigai turėjo skaityti bažnyčiose tris sekmadienius iš eilės. Pirmasis blaivybės laiškas liaudžiai vysk. M.Valančiaus datuotas 1858 m. gruodžio 25 d., t.y. praėjus beveik pusmečiui nuo tų metų vasarą Aukštaitijos parapijose gyvu ganytojo žodžiu (t.y. pamokslais) pradėti skelbti blaivybės laišakai. Ganytojiško laiško tonas labai nuoširdus:

„Ar numanot, vaikai mano, jog Dievas neišsakytai didžią loską dėl jūsų suteikė atsiųsdamas blaivystę, arba prisitūrėjimą, nuo arielkos ir arako. Ir jūs iš savo pusės didžiai gražų paveikslą parodėt, klausydami balso savo vyskupo, savo kunigų; džiaugėsi labai širdis mano veizint, kaip jūs trumpame laike viens už kitą priėmėt tą šventą pastanavimą negerti visiškai arielkos: iš visų pusių rašė prie manęs kunigai ir šiaip jau žmonės apie jūsų paklusnumą, ir už laimingą save paskaičiau, jog man teko ganyti tokias avelas geras, kurios supranta balsą savo Piemenies, iš to permaniau jūsų tvirtą tikėjimą, atvertą širdį ant priėmimo gero mokslo. Dėkui už tad jums, vaikai mano, per tai pasirodėt meiliais Dievui, visam dangui linksmybę padarėt ir palinksmint mane dirbujančią apie jūsų išganymą. Duok Dieve man sveikatą, kad galėčiau aš jus aplankyti bent vieną dar kartą neg įžengsiu į grabą, kad galėčiau jus blaivius ir gražius priglausti prie širdies mano. O kaip man linksma bus jus pasveikinti, vaikai mano, dabar dėl manęs būsite dar meilingesniais ir brangesniais“³¹.

Siekdamas masinį blaivybės sąjūdį sutvarkyti ir įtvirtinti, Valančius parengė blaivybės brolijų įstatus ir dar tais pačiais, 1858 metais parašė brošiūrą „Apej brostwas blajwistes arba nusiturieima“, kur nurodyti blaivybės brolijos nuostatai, įrodinėjama girtavimo žala, remiantis Šventuoju Raštu, gydytojų patarimais ir žmonių patirtimi. Ši brošiūra buvo parašyta ir išleista 40 000 egzempliorių tiražu ir išėjo jos penki leidimai³². Nors valdžia neleido šios brošiūros platinti, vyskupas daug išplatino visose savo vyskupijos parapijose.

Pagal tuos Blaivybės brolijų įstatus, brolijos narių pareigos buvo tokios: visą amžių negerti degtinės, romo ar arako (leidžiama saikingai gerti tik vyno, alaus ar midaus), raginti kitus žmones, ypač girtuoklius, stoti į blaivybės broliją, kiekvieną šventadienį sukalbėti Šv. Bernardo maldą Švč. M.Marijai, kur yra ištvėrmės prašymas (nemokantys šios maldos gali tris

³¹ Ten pat, p. 62.

³² V. Biržiška. Aleksandrynas. Čikaga, 1965 (2-asis fotograf. leid. Vilnius, 1990). T. 3, p. 99.

kartus sukalbėti „Sveika, Marija“), per Grabnyčių šventę atnaujinti blaivybės įžadą prieš Švč. M. Marijos altorių ar paveikslą (ir neatnaujinęs įžado lieka blaivybės nariu), tą dieną klebonas, kaip blaivybės brolijos pirmininkas parapijoje, privalo nariams pasakyti pamokslą, išvardyti mirusius narius ir paaukoti giedotines šv. Mišias už jų vėles. Nari, nebesilaikantį įžado, klebonas privalo du kartus išpėti, o jei nepasitaiso, išmesti iš brolijos. Vis dėlto ir išmestas, nors ir netenka visų privilegijų, bet privalo laikytis Dievui duoto blaivybės įžado.

Įstojimas į broliją būdavo iškilmingas. Žmogus prieš altorių ar Dievo Motinos paveikslą turėjo duoti įžadus negerti degtinės. Jis buvo įrašomas į „Blaivių asmenų knygą“ ir gaudavo klebono pažymėjimą bei ženklelį. Pamaldos už blaivybę turėjo būti taip pat iškilmingos, palydimos varpų gaudimo. Šiai blaivybės pergalei paženklinti žmonės statė pakelėse, prie namų kryžius ir su iškilmėmis juos šventino.

Taigi vysk. M. Valančius kviečia kunigus bei visą liaudį susilaikyti nuo alkoholinių gėrimų iki visiško jų atsisakymo. Taip pat jis gerai supranta, kad vienintelis kelias į liaudį yra religinis kelias. Tai duoda daugiau galimybių savo veiklą padaryti veiksmingą, mažiausiai priklausomą nuo pasaulietinės valdžios kaprizų. Tokia uoli ir nuoširdi vysk. M. Valančiaus veikla padėjo pasiekti nepaprastų moralinių rezultatų tuomet dar mažai raštingų žmonių širdyse. Buvo pamėgta ši nelengvai perimama susivaldymo dorybė, kurią taip aptaria mūsų amžiaus žmonėms skirtas XX a. pabaigos oficialus „Katalikų Bažnyčios katekizmas“: „Susivaldymas yra moralinė dorybė, kuri sutvardo malonumų pomėgį ir padeda išlaikyti saiką naudojantis sukurto mis gėrybėmis. Ši dorybė užtikrina valios viešpatavimą instinktams ir neleidžia troškimams peržengti padarumo ribų. Susivaldantis žmogus kreipia į gėrį savo geidimus, sugeba skirti, kas gera ir kas bloga, ir nepasikliauja savimi ir savo jėgomis, kai stengiasi patenkinti širdies troškimus“³³.

Vysk. M. Valančius blaivybę pirmiausia sieja su dora: „Išvysime malonias aveles, kurios išsižadėjusios apgirdančių gėrimų, veda gražų gyvenimą, daro ramybę namuose, ramiai sau darbuojasi ir savo triūso nepaverčia ant niekų, mylisi tarp savęs, vienas kitam duoda gerą pamaldumo, blaivybės ir visokių dorybių paveikslą“³⁴.

Vysk. M. Valančius renkasi ne kokį kitą, bet religinį kelią į žmogaus širdį ir taip sulaukia gerų vaisių, nes tokių jo laiškų žmonės klausydavo su džiaugsmu ir ašaromis. Atsidėkodami ėmė siųsti vyskupui padėkos laiškus, kuriuose jį vadino naujuoju Moze, gelbstinčiu juos iš girtuoklystės vergijos. Tai buvo tikros žmonių dvasinio keitimosi, atgimimo, pakilimo dienos.

³³ Katalikų Bažnyčios katekizmas. Kaunas, 1996, p. 382–383.

³⁴ J. Jasaitis. Motiejus Valančius, p. 65.

Nespėjo blaivybės priešininkai apsidairyti, kaip visa Žemaičių vyskupija jau tapo blaivi. Visa tai įvyko per porą trejetą mėnesių.

Rezultatų vysk. M. Valančiui nereikėjo ilgai laukti. Jis gebėjo eiti su laiko dvasia koja kojon. Jo blaivybės sąjūdis buvo toks rezultatyvus dėl dviejų pagrindinių priežasčių: pirma – jis rėmėsi gyvu tikinčiųjų tikėjimu ir Dievo malone; antra – blaivinimo akcijoje veikė ne vienas, bet mokėjo ir gebėjo suburti padėjėjus talkininkus, pirmiausia savo vyskupijos kunigus.

Pradėjęs blaivybės akciją vyskupas netrukus išleido aplinkraščių visiems vyskupijos kunigams, kur labai karštais žodžiais ragina imtis žmonių blaivinimo akcijos ir patiems blaivėti. Šių aplinkraščių dekanai turėjo paskelbti kunigams ir iš jų paimti parašus, liudijančius, kad jie laikysis blaivybės. „Kad nebūtumėte panašūs į fariziejus, – rašė vyskupas, – kuriuos Kristus kaltino, jog uždeda kitiems sunkenybes, o patys nė pirštu paliesti nenori, išreiškiant visiems meilingiems Kristuje kunigams tą mano karščiausią linkėjimą, kad nei patys negertų, nei kitiem nerodytų degtinės arba romo ir tuo rodytų, jog tapo savo ganomiesiems žmonėms pavyzdžiu“³⁵.

Būdamas atidus pasauliečiams, vyskupas ne mažiau dėmesio kreipė ir į kunigų drausmingumą. Čia jis buvo labai griežtas ir negailestingas. Jis klausydavo žmonių skundų ir kunigus baudavo už menkiausią nusikaltimą neatsižvelgdamas nei į kilmę, nei į protekcijas. Ganytojas, kovodamas su kunigų neblaivumu, „visų pirma už tai skirdavo rekolekcijas Varnių rokitų vienuolyne. Tokiu atveju mėginimai koku nors būdu suminkštinti vyskupo širdį būdavo bevaisiai. Jeigu po tokių rekolekcijų kunigas nepasitaisydavo, tada vysk. M. Valančius siųsdavo jį į Varnių rokitų vienuolyną (kunigų pataisos namus) ilgesniam, o kartais neribotam laikui. Reikia manyti, kad tokiu elgesiu, tėvišku žodžiu ir griežtumu vyskupas M. Valančius stengėsi išrauti iš kunigų gyvenimo ydas, išugdyti krikščioniškas dorybes. Tačiau atvykusį pas vyskupą kunigą M. Valančius priimdavo šiltai, draugiškai. Jei tai senesnės kartos kunigas, dažnai paklausdavo: Tėveli, ar turi duonos?“³⁶

Kunigai, vieni prisirišę prie savo vyskupo, buvę jo auklėtiniai, o kiti, gerai suvokdami, ką reiškia neįvykdyti vyskupo „karščiausio linkėjimo“, griebėsi platinti blaivybę. Per bažnytines parapijų iškilmes, per atlaidus, žmonės buvo saikdinami, kad visam amžiui atsižada vartoti „prakeiktą skystimą“ – degtinę. Daug kur žmonės tokių atlaidų metu reguliariai buvo surašinėjami į blaivybės brolijas. Taigi pirmieji ir uoliausieji vyskupo talkininkai ir bendradarbiai buvo jo kunigai.

Antroji grupė, kuriuos vysk. M. Valančius pakvietė būti bendradarbiais liaudies blaivinimo akcijoje, tai to meto pilietinės visuomenės elitas – bajo-

³⁵ K. Binkis. Motiejus Valančius. Kaunas, 1935, p. 34.

³⁶ M. Valančius. Pastabos pačiam sau..., p. 184.

rija, dvarininkai. Tai dvejopai „pilietinis“ sluoksnis – pirmiausia kaip senosios Lietuvos ir Lenkijos bendros valstybės pilietinių tradicijų saugotojai, širdies gelmėje svajoję tą valstybę atkurti, kita vertus, tik šiam turtingųjų žemvaldžių luomui to meto Rusijos carų imperijoje tebuvo pripažįstamos piliečių teisės ir orumas. Valstiečiai baudžiauninkai tokių teisių neturėjo, jie buvo visiškai priklausomi nuo savo ponų – dvarininkų ir bajorų. Todėl tiek valstiečių švietimo ir kultūrinimo programos vykdymo, tiek dvasinio, religinio jų ugdymo (ir blaivinimo) akcijose vysk. M. Valančiui reikėjo bent žymesnės dalies dvarininkijos ir bajorų, t.y. žemvaldžių pritarimo. Dėl to 1859 m. kovo 14 d. vyskupas kreipiasi į žemvaldžius blaivybės akcijos palaikymo reikalu:

„Dabar krepiamės į Jus, kilniausius žemvaldžius, į Jus, garsius nuopelnais, valdžia, reikšmingumu, kilme bei turtais, siunčiame savo ganytojišką žodį. Nėra reikalo Jums kalbėti apie palaimingus blaivybės rezultatus, nes aišku, kad ji didžiausią gėrį teikia liaudžiai, kurią išlaisvins nuo daugelio nelaimių. Šitai gerai supratote ir džiugiai sveikinote šią moralinę reformą, kurią reikia laikyti vien Dievo malone. Nepaisydami materialinių nuostolių, Jūs kilniai atsiliepėte į visuomenei naudingo darbo plėtojimą, netgi veikliai padėjote ir bendradarbiaavote, kad jis duotų norimus vaisius, išvaduotų liaudį iš amžiais trunkančios nelaimės. Tikejimo ir žmoniškumo, dabartinės ir būsimų kartų vardu dėkoju Jums už taurius norus bei pastangas, kurios guodžia mus dirbant sielovadinį darbą ir yra geras ženklas plėtojant išganingą veiklą. Už tai, kad Jūs prisidėjote prie vaisingo darbo, paliekančio gražiausias pasekmes, šlovins Jūsų vardą ir girs ne tik palikuonys, bet Jus ir Jūsų būsimąsias kartas didžiai laimins Išganytojas, kuris yra pažadėjęs atlyginti net už mažiausią Jo vardu padarytą gerą darbą, o ką ir kalbėti, kai žadinama ir nuo nesuskaičiuojamų nelaimių bei vargų ginama daugybė tūkstančių.

Neslėpsime, jog tam, kas iš Dievo malonės įvyko, reikia nuolatinės priežiūros, kad sutvirtėtų ir visiems laikams išliktų. Dėl to Jus, mieliausieji Kristuje, kviečiu ištiesti kilnią ranką dvasininkams ir jiems padėti šiuo reikalu. Teikitės imtis šios malonios pareigos su tokiu noru ir atsidavimu, kokio įtvirtinimo vertas šis garbingas ir pagirtinas darbas. Mylėdami savo liaudį ir nuoširdžiai jai linkėdami amžinojo ir laikinojo gėrio, imkitės tėviškos globos ir priežiūros, kad niekas neatsiskirtų nuo bendrojo siekio. Visiškai panaikinkite degtinės ir romo vartojimą savo valsčiuose ir namuose, nutraukite gėrimų pardavinėjimą, pašalinkite progas, tai net silpnieji ir nesulaikantys neturės kur pasigerti ir atkristi į senąją nuopuolį. Pirmiausia kaip tikri katalikai ir išrinktoji visuomenės dalis nušvirkite krikščionišku bei kilniu susilaikymo pavyzdžiu. Patys suvokite, kad atsiskirti nuo bendrųjų sie-

kių ir elgtis priešingai yra peiktina ir netinkama. Prastuomenė turi savo logiką: matydama, kad už ją išmintingesni bei šviesesni ponai ir tarnautojai nesilaiko blaivybės, įsitikina, jog ši pareiga ir jai neprivaloma. Tad žlugtų vienintelis būdas ištraukti žmones iš moralinio nuopuolio gelmės, jei nebūtų visiško ir visuotinio degtinės atsisakymo vienybės, kai degtinės vartojimas pereina į piktnaudžiavimą, ypač tų, kurie neturi pakankamos moralinės jėgos susilaikyti. Tad bendromis jėgomis remkite dvasininkijos pastangas, veikite valdinius prikalbinėjimu, raginimu, taip jų vertinamu palankumu, kuriam jie nemoka atsisipirti. Daug laiko nepraeis, ir visi įsitikins naudingais reformos vaisiais; nepataisomieji nueis į kapą, išaugs nauja žvali bei stipri karta ir ateis tikras visapusiškas atgimimas³⁷.

Taigi vysk. Motiejus Valančius kreipėsi į dvarininkus, kviesdamas juos palaikyti šį pradėtą darbą ir padėti dvasininkams. Daugelis dvarininkų, nežiūrėdami patiriamų nuostolių, uždarė bravorus ir karčemas. Vyskupas tokiems pareiškė padėką, pvz., grafui Kazimierui Pliateriui rašė:

„Už priedermę laikau padėkoti tamstai už veiklų prisidėjimą prie blaivybės įvedimo. Tuo didesnę padėką jaučiu garbingiems dvarininkams, palaikantiems tą dalyką, jog nežiūrėdami dėlei to pasidarantių nuostolių, stengiasi platinti naudingą blaivybės darbą, keliantį žmonėse dorą. Tegul Dievas išlieja ant tamstos, šviesiausiasis grafe, palaiminimą, prie kurio jungiu savo ir ganytojišką palaiminimą³⁸.

Bajorija pritarė vyskupo sumanymui – uždaryti visas karčemas sodžiuose ir prie kelių, paliekant karčemas tik miesteliuose, turinčiuose turgų. Nors tokie gražūs sumanymai nebuvo iki galo įvykdyti (tai matyti iš vėlesnio M.Valančiaus rašto Zarasų maršalkai Piotuchai), tačiau dvarininkai parodė geros valios ir noro prisidėti prie kilnios blaivybės akcijos. Vysk. M.Valančius Piotuchai rašė:

„Garbinga pagalba, kurią tamsta nuo blaivybės valandos įvedimo suteikė, padrašina mane visuose atsitikimuose šauktis tamstos padėjimo ir įtakingo užtarimo. Prieš dvi savaites turėjau laimės prašyti tamstą, kad išaiškintumei garbingiems apskrities ponams būtiną reikalą panaikinti bravorus ir karčemas, kad galutinai sutvirtėtų žmonių tarpe blaivybė ir su tikru džiaugsmu susilaukiau žinios, jog tas mano prašymas rado pas tamstą pritarimą ir netrukus bus įvykdytas. Dabar siunčiu tamstai sąrašą karčemų, tebesančių Zarasų apskrityje, prašydamas ypatingai priminti apie tai dvarininkų taryboms ir turiu viltį, jog garbi mūsų bajorija, visados pasiryžusi prie aukų ir pasišventimo visuomenės naudai, sužinojusi apie taip didelį karčemų skaičių, su šventu pasibjaurėjimu tuojau pridės ranką prie jų panaikinimo.

³⁷ M. Valančius. Ganytojiški laišakai..., p. 69–70.

³⁸ A. Alekna. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius..., p. 106.

Esu tikras, jog, panaikinus bravorus ir karčemas, pragaiš priežastys nesutikimų tarp luomų ir tuojau visi luomai pamatysime ištiestą vienas kitam brolišką ranką, kad meilėje ir sutartyje eitų tikru keliu prie sutvirtinimo tarp mūsų vienybės³⁹.

Tokiu pačiu būdu kreipėsi ir į Ukmergės apskrities maršalką, prašydamas, kad per bajorų susirinkimą iškeltų klausimą dėl bravorų ir karčemų uždarymo, kad padarytų įtaką kai kuriems dvarininkams, kad jie uždarytų nurodytas karčemas. Vyskupas prašo ir patį Zarasų maršalką Piotuchą uždaryti savo karčemą. O šis teisindamasis rašo: „Kaip tiktai vyskupo įsakymu įvesta blaivybė, tuojau savo dvare uždariau bravorą ir sodžiuose esančias karčemas, palikdamas tiktai Pašiliuose, prie vieškelio iš Kamajų į Rokiškį. Tamsta reikalauji, kad uždaryčiau, bet kokia iš to nauda! Jei bent pakils pelnas kaimynų karčemoje, o aš be jokios naudos visuomenei – prie nuostolių, kuriuos turėjau uždarydamas bravorą ir karčemas sodžiuose, kurių nesigailiu, turėčiau dar 100 rublių nuostolio. Prašau tikėti, jog nenoriu trukdyti blaivybės darbo, ir jei mano kaimynai panaikins savo karčemas, aš iš savo pusės, nežiūrėdamas jau turimų nuostolių, su mielu noru uždarysiu ir tą paskutinę karčemą⁴⁰“.

Matome, kad vysk. M.Valančiaus pradėta blaivybės akcija turėjo didelį pasisekimą – prisidėjo ir dvarininkai, tačiau aiškiai matome ir tą konkurenciją, kuri vyko tarp karčemų savininkų. Vadinasi, konkurencijos pagrindu buvo girdomi žmonės ir pjudomi vieni su kitais dėl karčemų lankymo net iki kraujo praliejimo. Tai labai žemino baudžiauninko ar laisvojo valstiečio moralę.

Maršalką Burbą vyskupas prašo išvaryti žydą, kuris verčiasi degtinės pardavinėjimu. Jis rašo: „Esu tikras, jog tamsta nei žinoti nežinai apie tai, kad man užtektinai žinomas tamstos rūpestingumas valstiečių būvio pataisymu“. Vysk. M.Valančius turėjo didelį autoritetą ne tik valdžios akyse, bet ir tarp dvarininkų. Tačiau kartais vyskupui reikėdavo griebtis ir smarkesnių priemonių. Vienam dvarininkui jis rašo: „Gavau žinoti, jog tamsta verti savo valdinius vartoti degtinę, tuos gi, kurie priešinasi, muši ir kitas prievartos priemonės vartoji. Norėčiau tikėti, jog tai netiesa. Tačiau jei taip iš tikrųjų būtų, būsiu priverstas prašyti gubernatoriaus ištirti panašius pasielgimus ir teismo⁴¹“.

Vysk. M.Valančius šaukėsi pagalbos geros valios dvarininkų, pavienių maršalkų, stengdamasis per juos padaryti įtaką visiems dvarininkams ir pri-

---

³⁹ Ten pat, p. 109.

⁴⁰ Ten pat, p. 107.

⁴¹ Ten pat, p. 108.

versti juos uždaryti bravorus ir karčemas. Tuo tikslu vyskupas jiems išsiuntinėjo toki raštą:

„Nuo blaivybės paskelbimo pradžios iki šios dienos, atidžiai sekdamas jos plėtimąsi ir kliuvinius, su kuriais nuolat turiu kovoti, gerai įsitikinau, jog iš visų pusių yra naudingas tas dalykas, tačiau jokių būdu neprigis, kol sodžiuose bus karčemų ir bravorų. Žydai, kurie traukia pelną iš žmonių tvirkimo, gyvendami sodžiaus karčemėlėse, tūkstančiais ras visokių priemonių pritraukti prie savęs neatsargius prasčiokėlius, o pritraukę lengvai sugebės atkalbėti nuo pasižadėjimo išlaikymo, kurį sąžiningai buvo apsiėmę. Daugumas garbingos bajorijos pažino savo karčemininkų pastangas ir daugelyje vietų seniai jau atstatė juos iš savo žemių, bet labai daug dar yra tokių ponų, kurie norėtų žmonių girtumu remti savo pelną ir todėl iki šiai dienai laiko sodžiaus karčemose žydiją, kuri visai kasasi po blaivybę. Taigi, iš širdies norėdamas, kad visi garbingi dvarininkai drauge su dvasiškija imtų visiškai naikinti girtybę, sumaniai kreiptųsi į maršalkas su prašymu, įteigtų pavienius bajorus susirinkimuose visuotinai panaikinti sodžiuose karčemas ir uždaryti dvaruose bravorus. Tai vienintelė priemonė pabaigti kovai ir ginčams, kilusiems tarp luomų dėl blaivybės, ir padėti tvirtus pamatus būsiančiai valstiečių gerovei. Žinodamas apie geriausius norus gerbiamos bajorijos žmonių naudai, neabejoju, kad šitas mano sumanymas ras pas ją pritarimą, ypatingai, jei tamsta galinga savo įtaka teiksies jį palaikyti“⁴².

Toks vyskupo atsisaukimas neliko be atgarsio. Daugelis žemvaldžių-dvarininkų būrėsi į tam tikras draugijas, kurios buvo kuriamos apskrityse, skelbė šį vyskupo raštą, kviečiantį naikinti karčemas ir bravorus sodžiuose. Taigi „mužikų“ vyskupo žodis pasiekė ir ponų žemvaldžių – visuomenės pilietinio elito širdis.

Trečioji grupė, kuriuos vyskupas M.Valančius kiek įmanoma stengėsi pasitelkti blaivybės akcijos bendradarbiais, buvo caro administracijos valdininkai.

Vien įtikinimo priemonių kovoje su girtybe neužtenka. Kai kuriose valstybėse, net mūsų laikais, vyriausybė, pripažindama didelį degtinės žalingumą visuomenei, tiesiog uždraudžia jos laisvą pardavimą. Visose valstybėse yra tam tikrų įstatymų, kurie bent kiek varžo alkoholio pardavimą, įveda tam tikras taisykles prekybai jais. Kadangi tie suvaržymai leidžiami visuomenės naudai, tai ir M.Valančius, kovodamas su girtavimu, naudojo tokia teise – trukdyti neteisėtą, įstatymais draudžiamą degtinės pardavinėjimą. Taip pat kovojo ir su kitokiais girtavimo šalininkų išsišokimais. Toje kovoje daug padėjo Telšių apskrities valstybės turtų žinybos viršininkas Butkevičius. Jo pagalbos šioje teritorijoje nuolat šaukdavosi vyskupas. Butkevičius sakėsi no-

⁴² Ten pat, p. 108.

rįs kiek galima prisidėti prie girtavimo stabdymo naudingo darbo, tikėdamas, kad jo pastangos neliks bevaisės, nes girtavimui stabdyti naudoja įstatymais leistinus veiksmus, o esant būtinam reikalui šaukiasi policijos pagalbos. Vyskupas už tokią pagalbą pareiškia padėką: „Dėl tamstos padėjimo daugelyje vietų valstybiniai valstiečiai linksta prie doresnio gyvenimo“⁴³.

Kartais vyskupas pats kreipdavosi į policiją, prašydamas sustabdyti neteisėtą degtinės pardavinėjimą bei kitais atvejais. Vyskupui vykdant blaivybės akciją rūpėjo ne tik kunigų, dvarininkų veikla, bet ir valdžios darbai prieš ar už blaivybę. Vyskupas turėjo išsamią informaciją apie tai, kas vyksta jo vyskupijoje, jis palaikė gyvą ryšį tiek su blaivybės akcijos vykdytojais, tiek su tais, kurie nenorėjo prisidėti blaivinant žmones. Antai vysk. M.Valančius skundžiasi netikusių vietinės valdžios pareigūnų elgesiu Kauno gubernatoriui:

„Valsčių valdybose, įsakant valstybės turtų rūmams, beveik kas mėnuo skelbiami raštai, kuriais, tarsi stabdant neteisėtą kunigų veiklą, nuolat stengiamasi įtikinti liaudį, kad ji gertų degtinę. Skundžiantis karčemų lankytojui Bychauskui, rūmai liepia valsčiaus valdyboms perskaityti visus senesnius raštus, tame dalyvaujant žydui. Taigi liaudžiai skelbiama, kad neklausytų dvasininkijos, verčia atsižadėti pažadų, iš geros valios Dievui padarytų, ir tai prie žydu, tikėjimo paniekinimui. Tokie įsakymai gali griauti valstybės tvarkos pamatus ir iššaukti baisias pasekmes“⁴⁴.

Vysk. M.Valančius, išsiųsdamas tokį laišką ir prie jo pridėdamas tokio įsakymo kopiją, prašo Kauno gubernatorių ištirti šį įvykį, leisti žmonėms pasibjaurėti girtybės nedorybe ir būti blaiviams.

Valdžia padaro išvadas: gaunamas atsakymas, kuris palengvina, bent jau raštu, plėsti blaivybę. Jame rašoma: „1859 metais kovo 19 dieną atsiųstame rašte kalbama, kad valstiečių noras blaiviai gyventi yra pagirtinas, bet prie blaivybės naikinimo reikia eiti įtikinimu, baudžiant pagal įstatus už per didelę girtybę, bet nepersekiojant tų, kurie su saiku geria. Vyriausybė griežtai draudžia valsčiaus sueigose daryti priverstinius nutarimus“⁴⁵.

Caro administracija, kad ir nenoromis, dėl vysk. M.Valančiaus išmin ties ir sumanumo, dažnai buvo vienokiu ar kitokiu laipsniu pasitelkiama, bent pradiniame blaivybės platinimo etape, šioje kilnioje akcijoje bendradarbiauti. Taip buvo tol, kol valdžia nebuvo bauginama socialinės ir politinės situacijos. O ji vis aštrėjo – artėjo baudžiamos panaikinimas ir 1863 m. sukilimas.

---

⁴³ Ten pat, p. 111.

⁴⁴ Ten pat, p. 99.

⁴⁵ Ten pat.

Caro administraciją nebendradarbiauti blaivybės akcijoje skatino ir dėl šios akcijos patirti valstybės išdo nuostoliai. Antai Kazys Binkis juos apibūdino taip: „Kiek buvo paplitusi blaivybė Žemaičių vyskupijoje, rodo dalinė 1860 metų statistika. Tose parapijose, kurios atsiuntė statistikos žinias, tais metais buvo 408 096 gyventojai ir 388 458 iš jų buvo blaivininkai. Kauno gubernijoje blaivininkai sudarė 48% visų katalikų. Blaivybės išplitimą rodo ir staigus akcizo pajamų kritimas. Taip 1858 metais išdas už išger-tą degtinę buvo gavęs 934 475 rublius, o kitais, 1859 metais,– tik 304 170 rublių“⁴⁶.

Tai buvo iš tiesų didelis Bažnyčios Lietuvoje ir vyskupo M.Valančiaus sielovadinės veiklos laimėjimas. Deja, tokie gražūs rezultatai neilgai išliko istorijos sukuryje. Bet visai ir neišnyko. Jo pradėtas darbas, pasėta gėrio sėkla ir toliau čia prigesdama, čia vėl ryškiau pražysdama neišnyko.

Kliūtys vyskupo M.Valančiaus laikų blaivybės sąjūdžiui. Blaivybės akcija atitiko to meto Lietuvos situaciją ir krašto gyventojų daugumos – valstiečių luomo poreikius. Jai sunku būtų ką prikišti ar jos atžvilgiu priekaištauti. Tačiau pasireiškus pirmiems teigiamiems tos akcijos vaisiams, prasidėjo sąmoningas trukdymas tų pačių vysk. M.Valančiaus bendradarbiavimui pakviestų visuomenės sluoksnių – žemvaldžių dvarininkų ir caro administracijos. Krašto visuomenės dvasinė ir moralinė pažanga jiems atrodė mažiau reikšminga negu materialiniai ir politiniai „nuostoliai“, kuriuos dvarininkai ir caro valdžia patyrė dėl blaivybės įsitvirtinimo.

Pagal Dievo žodį – Evangeliją, šie prieštaravimai ir net persekiojimai yra visų amžių ištikimųjų Viešpaties sekėjų „privilegija“.

„Jei pasaulis jūsų nekenčia, tai žinokite – jis manęs nekenė pirmiau negu jūsų <...> Atsiminkite mano žodžius, kuriuos esu jums pasakęs: ‘Tarnas ne didesnis už šeiminką!’ Jei persekiojo mane, tai ir jus persekios; jeigu laikėsi mano žodžio, laikysis ir jūsų. Ir visa tai jums darys dėl manęs“ (*Jn 15,18. 20–21*).

Tikinčioji liaudis klausė savo vyskupo raginimo laikytis blaivybės, o egoistinių motyvų skatinami šio pasaulio galingieji trukdė ir persekiojo sąjūdžio plitimą. Taigi religinėje plotmėje buvo paliudyta, kad vysk. M.Valančiaus inspiruota ir vadovaujama blaivybės akcija tikrai buvo Evangelijos įkvėptas sąjūdis.

Kaip šis Evangelijos išpranašautas prieštaravimas ir persekiojimas vyko vysk. M.Valančiaus laikais, pamėginsime toliau panagrinėti.

Kiekvienai gyvenimo naujovei tenka susigrumti su praeities šmėklomis, su sotaus įpročio jėgomis. Tokia šmėkla šoko gesinti ir lietuvių blaivy-

⁴⁶ K. Binkis. Motiejus Valančius..., p. 39.

bės sąjūdžio, nes kiekviena naujovė, nesvarbu, ar jai visuomenė yra pribrėndusi ar ne, visada sulaukia pasipriešinimo.

Taigi prieš blaivininkus pakilo smuklininkai, degtinės gamintojai, akcizo valdininkai, visi, kuriems blaivybė atnešė didelius nuostolius ir netgi bankrotą. Kaip rodo ano meto statistika, 1860 m. degtinės gamyba Kauno gubernijoje sumažėjo aštuonis kartus, o dėl žmonių atsisakymo vartoti alkoholį Rusijos išdas turėjo penkis milijonus rublių nuostolio.

Tokie vysk. M. Valančiaus ir jo talkininkų laimėjimai negalėjo likti nepastebėti, nesulaukti atgarsio tuometinėje santvarkoje. Pradeda kilti tuo suinteresuotų dvarininkų, caro valdžios valdininkų, kuriems tai taip pat buvo neparanku, pasipriešinimas.

Pagrindinė kovos priemonė prieš blaivybę buvo nesuskaičiuojami skundai vyriausybei. Daugelis tų skundų buvo melagingi, neargumentuoti, neatitinkantys realybės.

Pirmasis visuomenės sluoksnius, inspiravęs tokių skundų rašymą, buvo dvarininkai ir dvaro smuklių nuomininkai. Kiekvienas dvaras turėjo po keletą karčemų. Miesteliuose, sodžiuose ir šiaip prie kryžkelių riogsojo didžiuliai pastatai arkliams ir vežimams pastatyti ir su triukšmingais smuklių kambariais. Gerdavo ne tik vyrai, bet ir moterys. Ir ponų baudžiauninkai, ir laisvieji ūkininkai visas savo santaupas dažnai palikdavo karčemos. Visi buvo beraščiai, tamsūs, o jei kurie skaityti šiek tiek mokėdavo, tai, be maldaknygių, jokių kitų lietuviškų knygų tada nebuvo. Kuo tamsesnė buvo liaudis, tuo daugiau dvarų karčemos surinkdavo pelno iš girtaujančių baudžiauninkų ir valstiečių. Vadinasi, sluoksnius, kuris labiausiai trukdė kovą dėl blaivybės, buvo dvarininkai. Jie laikė karčemas, jie varė spiritą, taigi jie buvo mažiausiai suinteresuoti blaivybės plitimu. Karčemos dirbę nuomininkai smuklininkai, dažniausiai žydai, privalėdavo kas savaitę išgirdyti tiek degtinės, kiek jos buvo skiriama. Dvarininkai, pasistatę karčemėles savo dvarų žemių paribiais, vaišindavo mušeikas ir juos pjudydavo prieš konkuruojančių karčemų lankytojus. Kas šeštadienis, sekmadienio popietę vykdavo muštynės iki kraujo. Taip dvarininkai čiulpte čiulpė ne tik žmonių kūno sveikatą, turta, bet naikino ir sielą, protą bei sąžinę⁴⁷.

Tuo metu Lietuvoje, kaip ir aukščiausiose Rusijos imperijos valdžios instancijose Peterburge, brendo suvokimas, kad būtina reformuoti socialinę santvarką – panaikinti baudžiavą. Lietuvos dvarininkai irgi suprato, kad socialinis gyvenimas jau nebenormalus, kad reikia reformų. Tačiau buvo ir tokių, kurie užsispyrę nenorėjo suprasti padėties, jog baudžiava nebegali ilgiau tęstis. Tokie dvarininkai dėl savo užsispyrimo taip pat nesuprato ir vysk. M. Valančiaus organizuojamos blaivybės akcijos, todėl ir neprisidėjo

⁴⁷ Ten pat, p. 33.

prie jos. Bet daugelis pritarė. Ypač svarbu vyskupui buvo visoje Lietuvoje žymaus žmogaus, kunigaikščio rietaviškio Irenėjaus Oginskio karštas pritarimas. Jis vyskupui rašė: „Išreiškiu kuo didžiausią padėką už uolumą, su kuriuo J.M. Vyskupas teikiasi imtis iškeikimo bjaurios girtybės. Naudingi to darbo vaisiai jau dabar matyti, o dar didesni pasirodys ateityje. Nors turiu dėlei to 1000 su viršum rublių nuostolio, su noru pasiskubinčiau ypatingai išreikšti padėką už ganytojišką uolumą. Kaune prašiau atsiųsti man pažadėtą 1000 egzempliorių knygučių, raginančių į blaivybę“⁴⁸. Vyskupas atsakydamas dėkoja už gerą žodį ir pabrėžia, kokia svarbi kunigaikščio nuomonė – ji atsveria kitaip manančių požiūrį.

Tačiau vysk. M. Valančiui tekdavo ne vien tik mandagiai padėkoti už karčemų uždarymą. Jis rašo gana griežtus laiškus tiems dvarininkams, kurie nenorėjo prisidėti prie blaivybės akcijos ir sunaikinti, uždaryti savo karčemas bei bravorus. Šiuo klausimu vyskupas buvo griežtas ir dvasininkams. Kunigai, dažnai patys būdami bajorų kilmės, labiau rūpindavosi bajorų reikalais, o ne visų parapijiečių gerove. Tokiems kunigams nerūpėjo dvarininkams nuostolingas blaivybės platinimas. Kai kurie klebonai parapijų žemėse patys laikė spirito varyklas. Utenos dekanate buvo vienuolynas, kuris turėjo dvi karčemas, o neturėjo nė vienos mokyklos. Vysk. M. Valančius Utenos dekanui kun. Stulginskiui rašo: „Pavedu tamstai, nežiūrint jokių vienuolyno išsikalinėjimų, užginti ant visados vienuolyno karčemoje laikyti spiritinius gėrimus ir įsakyti, kad joje nuo ateinančio rudens būtų įsteigta parapijinė mokykla. Apie jos stovį, mokinių skaičių ir priežiūrą iš vietinių kunigų pusės man laiku pranešti“⁴⁹.

Vienuolyno viršininkas, vyresnysis, ilgainiui tampa ne girtybės, bet blaivybės platintoju, nes neklusnumo atveju jo būtų laukusi griežta bausmė.

Apskrities dvarininkų, maršalkų ir vyskupo pastangoms naikinti bravorus ir karčemas priešinosi ir akcizo mokesčių rinkėjai. Finansų ministras skundėsi generalgubernatoriui, kad Kauno apskrities maršalka, reikalaujant vysk. M. Valančiui, kreipėsi į bajorus raštu, ragindamas juos sustabdyti degtinės varymą ir uždrausti laikyti savo dvaruose karčemas. Finansų ministras tokį pareiškimą vadina ėjimu prieš vyriausybės tikslus ir prašo generalgubernatorių kuo greičiau pranešti, ar buvo toks raštas, ir jeigu tai tiesa, pareikalauti pasiaiškinimo tų, kurie tai darė be vyriausybės žinios⁵⁰.

Kovotojai dėl blaivybės – vyskupas ir kunigai iš visų jėgų stengėsi naikinti girtybę ir negalėjo ramiai žiūrėti, kaip tai daryti nuolatos kliudė policija ir akcizo valdininkai. Kaip tai vyko, matyti iš kunigų raštų vyskupui. An-

⁴⁸ A. Alekna. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius., 1975, p. 107.

⁴⁹ Ten pat, p. 111.

⁵⁰ Ten pat, p. 109–110.

tai kun. Kobylinskis vyskupui rašo: „Ką tik išleistas valstybės turtų rūmų nutarimas verste verčia žmones girtuokliauti. Siunčiu jo kopiją. Tas nutarimas, atrodo, parašytas karčemų nuomininkams. Tik nežinia, ar tas raštas į visas valsčių valdybas išsiuntinėtas“⁵¹.

Vysk. M.Valančius buvo apdairus ir paprastai naudojosi visomis teisėtomis priemonėmis blaivybei platinti ir ginti. Bet kova nebuvo lengva. Ypač atkakliai teko ginti veikliuosius blaivybės platintojus kunigus, nes jie pirmiausiai buvo skundikų puolami ir caro administracijos persekiojami. Skundikai teigė, kad žmonės į blaivybės sąjūdį yra genami per prievartą. Daug kartų dėl tokių kaltinimų turėjo aiškintis vysk. M.Valančius ir jį remiantys kunigai. Pats caras Aleksandras II savo lankymosi Lietuvoje metu vysk. M.Valančių pagyrė už gerą darbą – blaivybės platinimą. Tai buvo didelė pagalba ir neleido vietinei administracijai susidoroti su vysk. M.Valančiumi ir jo padėjėjais.

Pažvelkime, kaip buvo puolamas blaivybės sąjūdis.

Pirmas dalykas, prie kurio galėjo prikibti puolikai, – tai draudimas burtis į pasaulietines draugijas be caro valdžios leidimo. Bet koks susibūrimas buvo draudžiamas. Todėl vysk. Valančius dažnai turėdavo atsakyti į toki klausimą: iš kur jis gavęs leidimą kurti blaivybės brolijas, kaip jis gavęs ir išvertęs į lietuvių kalbą blaivybės brolijos įstatus, taip pat kur ir kaip juos išplatinęs.

Atsakydamas vyskupas aiškina, kad šią knygelę yra pirkęs pas žydą, kuris pardavinėjo knygas. Tai buvusi lenkiškai parašyta ir seniai išleista knygelė, patvirtinta Peterburgo cenzūros komiteto. Vysk. M.Valančius gubernatoriui siunčia reikalaujamą knygelės originalą. Nors šios knygelės spausdinimas ir platinimas buvo uždraustas, tačiau jau buvo per vėlu. Todėl pareikalauta nubausti tuos, kurie ją išspausdino. Likusias neišplatintas knygeles reikalaujama grąžinti cenzūrai.

Kitas valdžios pareigūnų klausimas: „Kokiu įstatu remdamasis vyskupas ėmė steigti blaivybės draugijas?“⁵²

Vysk. M.Valančius atsakydamas aiškina, kad šios brolijos yra ne pasaulietiškos draugijos, bet bažnytinės. Tokių yra ir daugiau, ir jos nėra draudžiamos, nes nieko bendra neturi su politika.

Vis dėlto tokie paaiškinimai neįtikina valdininkų. Blaivybės darbas pačioje pradžioje laikomas neteisėtu. Tačiau traukinys jau pajudėjęs ir nebeįmanoma jo sustabdyti, nes patys žmonės, matydami naudą, kurią duoda šios draugijos, prašosi priimami ir rašosi į blaivybės draugijas. Valdžia tai

---

⁵¹ Ten pat, p. 99.

⁵² Ten pat, p. 33.

mato, bet skundikai nesiliauja. Kunigai kaltinami, kad jie blaivybę platina, naudodami prievartą.

Vilniaus generalgubernatorius Vladimiras Nazimovas siunčia vysk. M.Valančiui raštą ir prašo padėti paaiškinti: „Iš ateinančių pas mane žinių iš Telšių, Šiaulių, Raseinių apskričių matyti, jog dvasininkija, skelbdama žmonėms blaivybę, prie pamokslų jungia priesaikas ir gąsdinimus, kad geriantieji spiritinius gėrimus negaus išrišimo, mirus nebus priimti į kapines, jog nuo neklausančių atiminėjami rožančiai, jie uždarinėjami areštines prie bažnyčių. Kai kurie kunigai esą įvedę savo parapijose priežiūrą, panašią į policijos“⁵³.

Vysk. M.Valančius, atsakydamas generalgubernatoriui V.Nazimovui, išdėsto blaivybės sąjūdžio tikslus, jos įtaką ir išplitimą tardamas, kad čia yra Dievo malonė, ir kad niekas žmonių į blaivybės draugijas per prievartą neįrašinėja, bet žmonės patys rašosi į draugijas niekieno neverčiami. Tai plinta iš parapijos į parapiją, nors tam prieštarauja policija ir kai kurie dvarininkai.

Kaip minėta, prievartos priemonių vartojimu skundė blaivybės priešai, kuriems blaivybės akcija atnešė daug nuostolių ir dėl to stipriai nukentėjo kišenė. Skundikai skųsdavo parapijų kunigus vartojant prievartą. Antai akcizo inspektorius savo raporte Kauno izdo rūmams duoda prievartos pavyzdį iš Luokės. Jis rašo, kad vienas valstietis klebono įsakymu buvo suimtas turgaus dieną, mušant būgną vedžiojamas po turgų su lentele ant nugaros, ant kurios buvo užrašyta: „Už girtybę“.

Generalgubernatorius prašo vyskupą paaiškinti šį faktą ir nubausti kunigą – iškelti iš šios parapijos. Vyskupas kreipdavo dėmesį į kiekvieną skundą. Šį kartą kunigas Chromanskis parašė tokį pasiteisinimą vyskupui:

„Einant jam per turgų turgaus dieną, minėtas valstietis užkalbinęs šiais žodžiais: „Klausyk, tu kunige, nors liepiate negerti degtinės, bet mes kaip gėrėme, taip ir gersime!“ Ir dar pridėjęs rusiškus žodžius, bet jų atkartoti esą negalima, nes užgauna dorą. Klebonui buvo pasiūlyta nubausti, bet klebonas nesutikęs ir atidavęs Kliuvaičiui, o šis atidavęs jį vaitui, kurie jį ir yra nubaudę kaip anksčiau aprašyta“⁵⁴.

Tokių ir panašių skundų, kurių daugumas tyrimo metu buvo nepasitvirtinę arba kuriuos net patys skundikai atšaukė, esą neturėdami įrodymų, tuo metu buvo labai daug. Daugeliu atvejų paaiškėdavo, kad už degtinės gėrimą baudavo ne kunigai, bet patys valstiečiai, už girtuoklių išsišokimus baudavo ir pati policija.

Nepaisant tokių priekabiavimų, vysk. M.Valančius liko ištikimas savo idėjoms. Daugelį skundų patvirtindavo kaip neturinčius pagrindo. O dėl

⁵³ Ten pat, p. 88.

⁵⁴ Ten pat, p. 91.

prievartos, tai, pasak vysk. M.Valančiaus, kunigai ją panaudodavo tik tokiais atvejais, kai žmogus būdavo visiškai prasigėres ir traukdavo savo šeimą į neturto bedugnę. Tada klebonas tokį žmogų pasikviesdavo ir stengdavosi įkvėpti jam geresnių jausmų, o kuris nemokėdavo katekizmo, tą palikdavo kelioms dienoms ligoninėje, kad pasirengtų išpažinčiai, po išpažinties paleisdavo namo. Jeigu ir tai nepadėdavo, žmogus buvo siunčiamas į valsčių, policiją ar į dvarą ir ten baudžiamas ne už gėralų šiaip vartojimą, bet už girtavimą, muštynes, blogą elgesį su žmona ir vaikais bei kitus nusižengimus.

Taigi, kaip sakyta, skundai dažnai būdavo nepagrįsti. Apie tai medžiagos pateikia ir kiti tyrinėtojai. Pvz., Petras Ruseckas blaivybės priešininkus taip pristato:

„Dvarininkai ir žydai smuklininkai, blaivybei augant, pakėlė didelį triukšmą ir ėmė skusti vyskupą Valančių ir jo padėjėjus, kad jie griaua visuomenės tvarką ir daro nuostolius ir valdžiai, ir dvarininkams. Valdžia ėmė persekioti ir varžyti blaivybės darbus, grasinti jos platintojus ir visokiais būdais raginti žmones neklausyti vyskupo aiškinimų ir gerti kaip gėrus. Atsirasdavo net ir tokių blaivybės priešininkų, kurie skleidė melagingus gandus, kad negerią bus baudžiami ir t.t. O smuklininkai net didelius pinigus Valančiui siūlė, kad tik jis nustotų blaivybę skleidęs. Tačiau Valančius su savo padėjėjais ilgai buvo nenugalimas, ir blaivybė žmonėse tvirtai laikėsi“⁵⁵.

Pradžioje vietinė administracija daugumą nutarimų priimdavo be vyriausybės žinios, mėgindama gelbėti situaciją vietos valdininkų išmone. Vėliau kunigų skundikams buvo liepta laikytis vysk. M.Valančiaus nurodymų bei išleistų įstatymų. Tačiau skundai nesiliovė. Duodamas atsakymas, kur primygtinai reikalaujama laikytis anksčiau paskelbtų nutarimų. Kadangi niekas nesikeitė ir toliau vyko valsčių sueigos, kur buvo priimami nutarimai, tai tų pačių metų liepos 13 d. paskelbiamas raštas, draudžiantis kištis į tokias sueigas suinteresuotiems asmenims ir jų įgaliotiniams. Taigi valdžia pripažino, kad per valsčių sueigas vyko akcijos prieš Bažnyčios pastangas skleisti blaivybę.

Dar vienas išpuolis – Utenoje policininkas Pasternikovas turgaus dieną pačiame turguje paskelbė, jog leista gerti degtinę. Jo sekretorius tai patvirtino savo pavyzdžiu, nors pats su šeima buvo blaivybės brolijos narys. Vos bestovėdamas ant kojų gąsdino žmones, kad tie, kurie negerią, turėsia mokėti baudą. Dėl to vyskupas tuojau pat rašo skundą gubernatoriui, kur viską aprašęs prideda:

„Toks policijos elgesys daro papiktinimą žmonėms, nes tą pačią dieną pasirodė girtavimas, kur jis buvo užslopintas. Todėl esu priverstas prašyti tamstos pasirūpinti, kad panašūs atsitikimai iš policijos pusės nebesikartotų,

⁵⁵ P. Ruseckas. Mūsų įžymieji žmonės, p. 92.

o nusikaltėliai nepalikti nenubausti. Aš tvirtai tikiu, jog vyriausybė yra pasiryžusi stabdyti visas pastangas, priešingas doros taisyklėms⁵⁶.

Šis ir kiti laišakai neliko be atgarsio, nusižengusieji buvo nubausti ir apie tai buvo pranešta vyskupui. Tai rodo, kad vyko tam tikras „dialogas“ tarp Bažnyčios ir vietinės administracijos, nors to neužteko, kad šis sąjūdis liktų veiksmingas ir teikiantis daug gražių vaisių.

Kadangi buvo visaip ieškoma priekabių dėl blaivybės sąjūdžio, todėl vysk. M.Valančius įsako kunigams vengti visų priemonių, prieštaraujančių įstatymams, ir duoda patarimų, kaip elgtis su vietos valdininkais. Jis įspėja, kad visur esą išsiuntinėti valdininkai, kurie seka kunigus, platinančius blaivybę, kišasi į tokius reikalus, kur jiems visai nedera ir kurie užgauna vyskupą bei kunigus. Vysk. M.Valančius prašo kunigų pateikti žinių apie užgauliojimus, apie tai, kas buvo pasaulietinės valdžios klausinėjamas apie nepriderančius jai dalykus, taip pat juos įspėja, kad iš atvykusių valdininkų reikalautų parodyti valdžios įgaliojimus, kur turi būti nurodyta, kokių tikslu jie čia yra atvykę. Atsakinėti reikia tik į tuos klausimus, kuriuos atvykėlis yra įgaliotas iširti.

Tai rodo, kokį didelį nepasitenkinimą buvo sukėlusį blaivybė ir kad visais įmanomais būdais buvo mėginama blaivybės sąjūdį sustabdyti. Tačiau vyskupui ir kunigams veikiant išvien buvo pasiekta didelių laimėjimų. Taip vysk. M.Valančiaus laikais išsipildė Viešpaties žodžiai: „Pasaulyje jūsų priešpaua laukia, bet jūs būkite drąsūs: aš nugalėjau pasaulį“ (*Jn 16,33*).

Blaivybės sąjūdžio likimas po 1863 metų sukilimo. „Iš tiesų, iš tiesų sakau jums: jei kviečių grūdas nekris į žemę ir neapmirs, jis pasiliks vienas, o jei apmirs, jis duos gausių vaisių“ (*Jn 12,24*). Šie Evangelijos žodžiai atina į atmintį žvelgiant į paskutinę – skaudžiausią vysk. M.Valančiaus kovos dėl lietuvių liaudies blaivybės etapą.

Kliūtys, kurias rezgė blaivybės sąjūdžiui dvarininkai – karčemų laikytojai bei iš jų aplinkos kilę dvasininkai, persekiojimai, kurių griebėsi caro administracija sumažėjus valstybės išdo pajamoms, gaunamoms iš gėralų prekybos, nė iš tolo neprilygo toms represijoms, kurios užgriuvo Katalikų Bažnyčią Lietuvoje ir vysk. M.Valančiaus vadovaujamą religinio dvasinio atsinaujinimo ir blaivybės sąjūdį po 1863 m. sukilimo numalšinimo.

Aukštieji imperijos valdininkai užstojo vyskupą, bet negynė eilinių Lietuvos blaivintojų kunigų. Jų globojamas brolijas ėmė drausti ir vis griežčiau persekioti. Kai kur dvarininkai ir valdininkai tiesiog vertė žmones gerti degtinę, o už blaivybę grasino bandomis. Skaudžiausią smūgį blaivybės sąjūdžiui kirto po 1863 m. sukilimo įsisiautėję baudėjai. Generalgubernato-

⁵⁶ A. Alekna. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius., 1975, p. 105.

rius Michailas Muravjovas, turėjęs „Koriko“ pravardę, kunigams už blaivybės brolijas grasino ne tik piniginėmis baudomis, bet ir karo lauko teismu. Skundikai ir žandarai ėmė persekioti kunigus už kiekvieną žodį, ištartą prieš girtuoklystę. O smurto ir baimės prislėgtas lietuvis vėl dažniau ėmė ieškoti nusiramino smuklėje. Blaivybės sąjūdis geso, bet, pasak Juozo Jasaičio, „Gėrio sėkla buvo jau sudygusi ir išliko gyva, kai kurios brolijos neiširo ir ruseno slapta kaip dvasinės santarvės židiniai“⁵⁷.

Žmonėms metus gerti degtinę, vysk. M.Valančius, Daukanto ir kitų padedamas, buvo sumanęs išleisti sodiečiams laikraštį „Pakeleivingas“, kad jie, nustoję gerti, galėtų jį skaityti ir šviestis. Tačiau šiam gražiam sumanymui, kaip ir daugeliui kitų, kurie brendo vysk. M.Valančiaus ir kitų jo padėjėjų galvose, nebuvo lemta išsipildyti. Lenkų sukilimas, persimetęs į Lietuvą, nušlavė visus naudingus sumanymus, o po to užgriuvusi rusų priespauda ilgam nutraukė beprasidedantį mūsų tautos atgimimą.

Buvo nuslopintas ir blaivybės skleidimas. Sukilėlių malšintojas Vilniaus generalgubernatorius M.Muravjovas, 1863 m. atsiuntė vyskupui raštą, kuriuo buvo griežtai draudžiama kurti blaivybės ir kitokias draugijas, grasindamas neklusniuosis atiduoti karo lauko teismui. Taigi apmirus visuomenės gyvenimui, apmirė ir blaivybės sąjūdis, tačiau girtybė, vysk. M.Valančiui gyvam esant, negrižo.

Sukilimas vysk. M.Valančiaus užmojus nutraukė, po tolimąją Rusiją išblaškė 107 kunigus, tarp jų artimiausius vysk. M.Valančiaus talkininkus. Tačiau sukilimo verpete vysk. M.Valančius toliau vadovavo tautai, pats nevengdamas pavojų. Tuo metu Valančius rašo: „Žadėjo man Kamčiatką ir kartuves, bet mane užstojo ypatinga Dievo Apvaizda“⁵⁸.

Tokioje situacijoje, kai siautėjo „korikas“ M.Muravjovas, vysk. M.Valančius vadovavo tautai bent jau taip, kad kuo mažiau Lietuvos žmonių nukentėtų. Jis diplomatiškai palaikė artimus ryšius su administratoriais. Pasinaudodamas asmeninėmis pažintimis išgelbėjo daug žmonių. Net žiaurusis Muravjovas darėsi perkalbamas ir palenkiamas. Vysk. M.Valančius net per daug ėmė pasitikėti diplomatija ir buvo besukas savo pirmtako vyskupo Giedraičio pėdomis, leisdamasis į kompromisus dėl kultūros dalykų. Bet kai buvo paliesti tikėjimo ir doros klausimai, – administracija pasiūlė vyskupui nurodyti nusikaltusius kunigus, – tada vyskupas tiesiai atsakė: „Negalimas daiktas nurodinėti neištikimus politiniu atžvilgiu, tai policijos dalykas“⁵⁹.

Po 1864 m. blaivybės brolija Žemaičių vyskupijoje atsидūrė daug sunkesnėje būklėje nei po pirmojo – 1859 m. uždraudimo. Dabar kunigai jau

⁵⁷ J. Jasaitis. Motiejus Valančius, p. 92.

⁵⁸ J. Ambrazevičius. Lietuvių rašytojai, p. 41.

⁵⁹ P. Puzaras. Vyskupo Motiejaus Valančiaus pastoracinė veikla, p. 145.

beveik negalėjo iš sakyklų prabilti blaivybės tema. Išnyko vasario 2-ąją iškilmingai minėta blaivybės diena. Blaivybė dar nebuvo giliai įleidusi šaknų į širdis tikinčiųjų, dar taip neseniai pasiryžusių blaiviai gyventi. Blaivininkams reikėjo rūpestingos globos, reikėjo išauginti blaivią jaunąją kartą. To ir siekė vysk. Valančius. Tačiau dabar ne tik nebuvo sąlygų blaivininkams globoti, bet prieš juos sukilo visi blaivybės priešai. Smuklininkai ir caro valdžia visokiais būdais vertė tikinčiuosius vėl grįžti prie degtinės. Nemažai jų iš tikrųjų vėl pradėjo gerti.

Dar 1858 m. vysk. M. Valančius knygelėje „Perspieimas“ su skausmu guodėsi, kad daugelis blaivininkų jau užmiršę savo pažadus ir viešai pradėję gerti degtinę. „Ganytojas dar kartą kvietė grįžti atgal, bet veltui“⁶⁰.

Vysk. M. Valančius dar mėgino rasti išeitį, ragindamas kunigus sakyti blaivybės tema pamokslus. Antai 1867 07 20 laiške Batakių dekanui priminė, kad pamokslus prieš girtavimą esą galima sakyti, jeigu tikrai nekuriama blaivybės draugija ir neįrašomi blaivininkų vardai į knygą⁶¹.

Pagaliau prieš mirtį testamentiniame laiške paprastiems žmonėms jau pavargęs šis blaivybės apaštalas liūdnei pripažino, kad dauguma blaivininkų išsižadėjo savo pažadų, tačiau daug dievobaimingų žmonių blaivybės tebesilaiko⁶². Dar kartą įsiklausykime į vysk. M. Valančiaus testamentinio laiško žodžius, kaip pats Ganytojas, žengdamas į amžinybę, mąstė apie savąjį blaivybės sąjūdį:

„Vienoj kelionėj mano 1858 metuose, apturėjęs įkvėpimą Dvasios Švenčiausios, idant apsakinėčiau blaivystę, pradėjau skelbti tą dorybę ir pats pirmas kelias dešimtis žmonių įrašiau Palėvenėj į knygas. Paskiau drauge su kunigėliais savo apskelbiau ją po visą vyskupystę. Jūs, kaip priklausantys vaikai, supratot balsą mano ir būtinai pametėt arielką. Džiaugėsi iš to Viešpats Dievas, džiaugėsi visas dangus, džiaugėsi Tėvas Šventasis, džiaugiaus aš ir visi išmintingi žmonės, trokštantys jūsų gero.

Matydamas tai, neprietelius dūšių jūsų velnias vos nepatrako. Sukėlė prieš mus žydus ir visokius viršininkus. Žydai pagaliau davinėjo man didžius pinigus, bile tiktai įsakyčiau kunigams nebšaukti ant girtuoklių. Atmečiau pinigus ir tariau jus ištūrėsiant visas antpultis, bet apsitikau, nes daug iš jūsų, paniekinę valią Viešpaties, paklausė velnio ir jo draugų. Nedorė žmonės, išsižadėję prisiektos blaivystės, sugrįžo į seną paprotį. Dar turėjau viltį, jogei, seniems girtuokliams išmirus, jauna giminė, gerti nepratusi, nedaleis pragaišti blaivybei. Bet ir tame dalyke apsirikau, nes jaunuomenė, matydama tėvus geriant, pradėjo ragauti arielkos ir įkrito į tą patį nelaimin-

⁶⁰ Ten pat, p. 145.

⁶¹ Ten pat.

⁶² J. Ambrazevičius. Lietuvių rašytojai, p. 43.

gą paprotį. Vos nedaug dievobaimingų žmonių tebsitūri blaivystės ir atmena, ką po prisieka Viešpačiui žadėjo. Meldžiu Kristaus Jėzaus, idant tą saujelę dorų žmonių užlaikytų ir padaugintų.

Žmones, prisiekusius ir nestovėjusius prie žodžio, tačiau Viešpats baisesi įgrobė. Pirma užleido karę, arba sumišimą, kurs buvo tikra karonė Viešpaties, paskiau per dvejus metus nedavė duonos. Badas taip buvo didis, jogei šimtais alkanų vaikščiojo pašalpos ieškodami. Kitur motinos, neturėdamos verkiančių alkanų vaikų su kuo maitinti, juos nusmaugė ar pakorė, arklius papjovė, jų mėsa dalijos ir valgė. Šimtais, iš bado suputusių, įkrito į karščius ir išmirė. Kiti keliavo į Samarską guberniją, tardamos ten duoną rasiantys. Šaukė prispausti, o nedabojų to, jogei patys sutraukė ant savęs tas rykštes Dievo.

Matot iš to viso, jogei Viešpats yra kantrus, bet nedaršus. Jei ir tos karonės nieko dar nemačys, gali užleisti dar didesnę, o ta būtų atėmimas nuo jūsų vjeros katalikų, nes tas pražudytų dūšias jūsų. Meldžiu dienos iš dienos Viešpaties, idant, susimilęs ant gerų vaikų mano, atitolintų tą baisiausią karonę, ir tat turiu viltį, jogei išklausys, jei tiktai, drauge su manim patys meldamos, matavositės. Dar prie jūsų, avelės mano, daug yra paleistuvysčių; jei norit atkreipti nuo savęs korones Viešpaties, pameskit tuos negerus darbus. Jaunuomenė tegul eina lig laiku į moterystę, kitų tegul nepiktina ir nesutraukia nelaimės ant viso krašto <...>

Dar keletą žodžių pratarsiu apie moterystes. Yra nemaž moterysčių gerų, kuriose vyras su moteria taikiai gyvendamu daro laimingais vienas antrą, vaikus ir šeimyną. Bet yra taipogi negerų, kuriose baras vyras su moteria. Užvis tai atsitinka tuokart, kad vyras ar abudu yra girtuokliais. Pasigėręs ar atkaklus vyras ne vien pakelia barnius, bet dabar kartais muša savo moterį. Vaikai, tai matydami, it kurapkūčiai vanagai užpuolus, verkia užpečyj pasislėpę, tačiau ne kartą ir ten gauna per sprandą <...>

Moteris, matydama vyrą girtą, nestirveliok, nelįsk į akis, bet būk lipšni, duok jam valgyti ir paguldyk, nes jisai tuokart yra beprotis, o su bepročiu bardamos gali gauti ko nenorėdama. Atsimink, jogei vyras yra tau artimiausias žmogus visoj pasaulėj. Ką tau pamačys, kad ir visi žmonės tave mylėtų, jei namuose neturėsi atilsio? Jei vyras krims tave diena iš dienos? Todėl susiję į porą taip elkitės, idant niekuomet nesusibartumėt, idant vienas antram tikrai širdies neužduotumėt, – nes toks yra prigimimas žmogaus, jogei, jei kas vieną ir dešimtą kartą tikrai užlįs už kailio, įkyrės, to jau niekuomet nebgal širdingai mylėti. Ne kartą skundžias motinos ant vaikų sakydamos juos esant nedorais, nepriklausančiais ir tėvų nemylinčiais, o neveizi to, jogei pačios tokius išaugino. Tėvai turi elgtis namuose savo, idant vaikai neregėtų nė kokio papiktinimo. Jeigu vaikuose didesni yra griekai

nekaip jų išmintis, gimdytojų tai yra kaltybė. Nors didžiausiai mylėtumėt vaikus savo, tačiau paregėję pirmą kartą juos ką pavogus ar apsigėrus, ar susimušus, perplakit gerai tuojau, idant žinotų to negalint daryti.

Ką per kiaurą amžių savo jums sakiau, tą šiandien jums priminsiu: tūrėkite vieros katalikų, nes atstoję nuo tos, būsite prakeiktais. Nesigailėkit dėl jos užlaikymo nei turtų, nei žemės, nei pagaliau gyvybės, nes to viso verta yra karalystė dangaus, kurią gal uždirbti tiktai katalikų vieroj. Neužkenčiantys mūsų vieros šventos tegul daro ką tinkami: tegul atima bažnyčias, teišnaikina kunigus, bet neatims vieros, kuri yra galvoj ir širdyse jūsų. Nesirašykite tiktai į kitą viera, nevaikščiokit į nekatalikų bažnyčias ir nepriimkit nė kokios ceremonijos ir rankų popų. Japonijoje per kelis šimtus metų katalikai, palikti be kunigų ir be bažnyčių, perbuvo katalikais lig mūsų gdynės. Ir jūs taip darykit. Kentėkit visa, ką daleis Viešpats, nerūgokit ir žinokit, jogei sulauksit gdynės, kurioj praslinks persekiojimai, ir vėl su džiaugsmu giedosite bažnyčiose jūsų žemaitiškai ir lietuviškai šventas giesmes <...>

Norėčiau po smerčio dar būti jums naudingų ir būsiu, jei, skaitydami tą raštą, užlaikysite perspėjimus tame padėtus⁶³.

Sunku būtų tvirtinti, kad vyskupo Valančiaus testamentiniame laiške pranašautas blaivybės sąjūdžio atgimimas vėlesniais laikais buvo visiškai realizuotas. Du kartus po skaudžių okupacijų draudimų katalikiškas blaivybės sąjūdis atgimė, tačiau niekuomet jau nebuvo toks gyvybingas ir tokios plačios apimties, kaip vysk. M.Valančiaus laikais. Tam buvo ir objektyvių, ir subjektyvių priežasčių. Objektyvios – naujaisiais laikais blaivumo suvokimas turėtų būti platesnis – ne tik susilaikymas ir saikingumas vartojant alkoholinius gėrimus, yra ir kitokių kvaišalų, ir ne tik žmogaus kūnui... Išlaikyti blaivią mąstyseną, gyvą krikščioniškąją tikėjimą agresyvios sekularizuotos modernųjų laikų žiniasklaidos prievartos akistatoje – tai turbūt ne mažesnės svarbos „blaivybės akcija“. Subjektyvus faktorius – mūsų laikų M.Valančiaus blaivybės akcijos tradicijų gaivintojams dažnai trūksta natūralaus bendradarbiavimo su visais visuomenės sluoksniais, ko taip sumaniai siekė vysk. M.Valančius. Blaivybės sąjūdis turėtų būti atviresnis visiems, turėtų būti labiau susijęs su krikščioniškos kultūros ugdymu, o ne vien kad akcentuotų abstinenciją. Tačiau, šiaip ar taip, beveik pusantro šimto metų sulaukęs lietuviškas katalikiškas blaivybės sąjūdis gyvas. Speiguotos spaudos metų žiemos jo neužgesino... Kritęs į žemę kviečio grūdas nežuvo, jis gyvas ir neša vaisių.

⁶³ M. Valančius. Ganytojiški laišakai, p. 199–201.

Tolesniuose skirsniuose pažvelgsime į kai kurias sielovados ir moralės problemas, su kuriomis susidūrė tarpukario ir šių dienų blaivybės sąjūdžio gaivintojai.

ALKOHOLIZMAS – VISŲ LAIKŲ VISUOMENĖS PROBLEMA

Blaivybės problemos tarpukario meto nepriklausomos Lietuvos katalikiškoje spaudoje. Nors blaivybės sąjūdis buvo smarkiai puolamas ir persekiojamas tiek carinės, tiek vėlesnių okupacijų metais, bet blaivybės siekimas neišnyko. Tai rodo ir toks faktas, kad praėjus 50 metų nuo blaivybės sąjūdžio pradžios, vadinasi, 1908 m., „Vienybės“ laikraštis gaudavo iš provincijos laiškų, prašančių atgaivinti „senąją blaivybę“⁶⁴.

Taip pat praėjus penkiasdešimčiai metų po vysk. M.Valančiaus mirties, blaivybės problema buvo aktuali ne mažiau nei vyskupo laikais. Buvo keliamas klausimas: ko siekia Katalikų blaivybės draugijos nariai?⁶⁵ Šiandien konstatuojama, kad alkoholio vartojimas daro didžiulę žalą tautai, visam šalies ūkiui. Tačiau egzistuoja klaidinga nuomonė, kad išgerta taurelė rodanti vyriškumą, savarankiškumą ir ją išgerti esą netgi būtina! Pamištama, kad alkoholis suardo žmogaus ne tik fizines, bet ir dvasines jėgas. Tokiais faktais rėmėsi blaivybės propaguotojai.

Kaip ir vysk. M.Valančiaus laikais, blaivybės šalininkai kelia uždavinį: pirma patiems nevartoti alkoholio, o tik po to aiškinti kitiems apie jo žalą. Tai esanti pareiga artimui⁶⁶. Tuo suteikiama jam kūno ir dvasios stiprybės. Tai ir yra Kristaus įsakymo vykdymas, nes gelbėti girtuoklį yra kiekvieno krikščionio pareiga.

To meto blaivybės gynėjai kelia klausimą, kokiomis priemonėmis siekti šio tikslo. Nepritariama kraštutinumams: padaryti visus abstinentalais ir kiekvieną vyno ir alaus gėrimo atvejį laikyti nuodėme⁶⁷. Tačiau būtina išvaduoti visuomenę nuo besaikio gėrimo, energingai stoti prieš tokį įprotį ne tik atskirų asmenų, bet ir visos tautos labui.

Siekiant šio tikslo galima pasitelkti įvairias priemones, parodančias didžiulę žalą, kai nesaikingai vartojami alkoholiniai gėrimai. Šį darbą dirbti gali visi, ypač Blaivybės draugija. Ši veikla turi apimti visus visuomenės sluoksnius, ir rezultatas bus tik tada, kai ji išjudins žmones. Tačiau pats veiksmingiausias ginklas yra asmeninis abstinencijos pavyzdys, kad ir blai-

⁶⁴ J. Matusas. Blaivybės brolijos Lietuvoje., p. 197.

⁶⁵ Ten pat, p. 5.

⁶⁶ Ten pat, p. 6

⁶⁷ Ten pat.

viam įmanoma laisvai, sveikai ir linksmai gyventi. Abstinentų turi rasti kiekviename kaime, kiekviename miestelyje⁶⁸.

Ypatingą dėmesį reikia skirti jaunimui. Jis turi išmokti savo valia vengti alkoholio, o tėvai ir kiti suaugusieji privalo jį paremti savo pavyzdžiu ir patarimais.

Tuo tikslu Blaivybės draugija buvo įkūrusi „Angelo Sargo“ draugiją, kuriai priklausė jaunimas. Pateikiamas pavyzdys, kad, pavyzdžiui, Austrijoje per tris mėnesius į „Angelo Sargo“ draugiją įstojo 1709 nariai⁶⁹.

Valstybė, ne mažiau kaip ir Bažnyčia, taip pat turi rūpintis, kad žmonės būtų blaivūs ir sveiki. Tik tokia visuomenė gali būti produktyvi. Todėl valstybės pareiga palaikyti blaivybės judėjimą ir jį paremti savo įstatymais⁷⁰.

Blaivybės draugija, kviesdama atsisakyti alkoholio, ragina organizuoti ekskursijas, džiaugtis Dievo sukurtu pasauliu, šviestis, sportuoti, siūlo keisti gyvenimo būdą – neiti į prirūkytas ir dvokiančias smukles, stengtis rasti džiaugsmą gražioje gamtoje.

Kitos priemonės – pasiaukojimas skatinant blaivybę; tai artimo meilės įsakymo vykdymas. Kristus ant kryžiaus kentė troškulį, o katalikas dažnai geria ne malšindamas troškulį, bet turėdamas bjaurų įprotį gerti⁷¹.

Bažnyčia neliepia kiekvienam krikščioniui tapti abstinentu, tačiau kviečia ugdyti saikingumo dorybę, kad kitų nepapiktintų nedori pavyzdžiai. Tai mus įpareigoja būti atsakingus, laikytis apaštalo Pauliaus žodžių: „Jei alkoholis piktina mano brolių, tai aš negersiu alkoholio amžinai, kad nepapiktinčiau savo brolio“⁷².

Kitos priemonės, kurios turi padėti kovai su alkoholiu ir kurios išplaukia iš mūsų tikėjimo, yra malda, sakramentai. Kristus, išvartydamas piktąsias dvasias iš žmogaus, pabrėžia, kad tai įmanoma padaryti pasninku ir malda. Tai ir yra krikščionio uždavinys – išvaduoti pasaulio, konkrečiai – Lietuvos žmones iš alkoholio vergijos. Šiuo tikslu neturi būti gėdijamasi būti blaivybės draugijos nariais.

Todėl yra kviečiama:

„Drąsiai žingsniuojama Blaivybės draugija pirmyn, kovodama iš meilės Kristaus kryžiui, už taiką, katalikišką saikingumą. Kristaus kryžius yra kovos vėliava kovoje su demonu alkoholiu. Pasitikėdama Kristaus ant kryžiaus ištartų žodžių jėga, Lietuvių katalikų blaivybės draugija šaukia visą pasaulį: Katalikai! Vyrai ir moterys! Kunigai, mokytojai, gydytojai! Jūs vi-

⁶⁸ J. Udė. Katalikas kovoje su alkoholiu. Kaunas, 1925, p. 7.

⁶⁹ Ten pat, p. 9.

⁷⁰ Ten pat, p. 11.

⁷¹ Ten pat, p. 14.

⁷² Ten pat, p. 18.

si, kurie katalikais vadinatės, stokite į šventąjį kryžiaus karą! Tapkite mūsų blaivybės ir abstinencijos nariais ir padėkite mums išvaduoti tautą iš baisaus demono alkoholio tironijos!⁷³

Šių dienų pasaulyje gyvenančiam žmogui reikia nepamiršti, kad jausmingi šūkavimai ir moralizavimas mažai naudos duotų, todėl reikia remtis ir tuo, ką sako mokslas: alkoholis kenkia žmogui, o tai reiškia – jo kūnui ir jo dvasiai.

Dvasinę žmogaus prigimtį alkoholis tiesiog sunaikina, pažeidžia nervus, o juk nervai – smegenų įsakymų bei paliepimų laidai⁷⁴. Pasigėręs žmogus dar gali protauti. Jis jaučia, tačiau jo dvasinės galios susilpnėjusios, sąmonė netiksliai, net klaidingai vaizduoja realybę, o didelis alkoholio kiekis visiškai paralyžiuoja psichines galias – jos atsisako veikusios. Tačiau yra žmonių, kurie nepaiso mokslo įrodymų, o apie dorą nieko net girdėti nenori. Tiesa, jie turi savąją „dorą“ – jų gyvenimo turinį sudaro kūniškas džiaugsmas ir geidulių patenkinimas. Viena valandėlė geidulingo džiaugsmo – ir žmogus viską užmiršęs apsvaigsta, ta valandėlė jam brangesnė už visą gyvenimą. Jo mintį iš dalies nusako lietuviškas priežodis: „Verčiau su ponais į pragarą, negu su prasčiokais į dangų“⁷⁵. Toks žmogus nežiūri į ateitį, nebenturi pareigos jausmo, net girdėti nenori apie laimės pastovumą, jis pripažįsta tik esamos akimirkos džiaugsmą. Žinoma, čia viskas remiasi iliuzija, laisvu vaizduotės žaismu. Dėl to suprantama, kodėl nemažai įvairių sričių menininkų mėgaujasi alkoholiu.

Čia reikėtų priminti vadinamąją hedonistinę etiką. „Šios etikos šalininkams galima priminti, kad toks gyvenimo būdas daugiau ar mažiau aptemdo žmogaus sąmonę, neduoda žmogui pajusti viso gyvenimo džiaugsmo. Tačiau čia reikia daryti tokią išvadą, kad tai žmonės, kurie gali praregėti tik kitaip pažvelgę į gyvenimą. Apsvaigimo valandėlės ateina ir praeina, tačiau didesnę gyvenimo dalį užima paprastas, kasdieninis gyvenimas, paprastas, kasdieninis darbas. Po tokios triukšmingos jaunystės ateina sunki senatvė, ir tuomet svaigulingi hedonistai tartum prabunda ir dažniausiai iš visos širdies gailisi praūžto, galima drąsiai teigti, pragerto gyvenimo“⁷⁶.

Priešinga šiai etikai yra eudemonistinė etika. Tokių pažiūrų žmogus žvelgia daug plačiau. Jo gyvenimo supratimas nesiriboja tik akimirkos džiaugsmu, jis žvelgia į perspektyvą, kuri gali būti tolimesnė ar artimesnė.

---

⁷³ Ten pat, p. 20.

⁷⁴ J. Matusas. Alkoholis, dora ir religija., 1932, p. 1.

⁷⁵ Ten pat, p. 2.

⁷⁶ Ten pat.

Toks žmogus į gyvenimą žiūri kaip į meno kūrinį, kurį reikia tiksliai ir sumaniai tobulinti, o tai reiškia – derinti su tam tikrais dėsniais⁷⁷.

Trumpai aptarus šias dvi etikos sritis, kyla klausimas: kas gi yra dora? Ją galima apibrėžti kaip veiksmo priklausomumą nuo laisvai veikiančios valios ir proto, atsižvelgiant į doros normą⁷⁸.

Dora apibrėžiama dviem elementais: laisva valia ir proto sprendimu, o tai reiškia, kad pirmiausia protas pateikia nuomonę apie vieną ar kitą dalyką, o tik paskui valia daro sprendimą, iš ko išplaukia veiksmų gerumas ar blogumas. Geras bus kiekvienas veiksmas, kuris sutinka su sveiku protu, ir blogas, – jei jam priešinasi. Dorybingumo norma, pagal kurią galima spręsti apie veiksmo gerumą ar blogumą, yra protinga žmogaus prigimtis. Tai aiškiai pasako, kad visi veiksmai, kurie nesiderina su protinga žmogaus prigimtimi, bus blogi veiksmai, o kurie derinasi, bus geri veiksmai. Ieškodami viso šito pagrindo ir šaltinio, mes atsidursime transcendentinėje plotmėje, kur viso šaltinis yra Dievas.

Tačiau reikia nepamiršti ir to, kad viskas, kas trukdo protui veikti ir spręsti bei varžo ir riboja valios laisvę, veikia ir tą veiksmą, kurį atlieka žmogus. Tokie trukdžiai gali būti baimė, nežinojimas, prievarta, geiduliai ir t.t. Taigi žmogus gali numatyti savo teises ir pareigas, taip pat gali padaryti išvadą ir priimti sprendimą dėl alkoholio. Iš čia išplaukia žmogaus pareiga saugoti savo sveikatą ir gyvybę, būti pareigingam ir įsipareigoti kitų atžvilgiu.

Didelės alkoholio dozės susilpnina protą ir valios galias. Girtaujantis žmogus jau nebegali, yra nepajėgus įsipareigoti bei atlikti kokį nors įsipareigojimą.

Paveiktas svaigalų žmogus gali padaryti visokių nusikaltimų, kurie nebūna iš anksto numatyti. Tai gali būti nužudymas, mirtinas smūgis, kūno sužalojimas, daiktų sugadinimas, barniai, tvarkos suardymas, žodžiu – nusižengimas dorovei⁷⁹.

Statistikos duomenys rodo, kad daugiausia nusikaltimų padaroma ten, kur nuolatos vartojamas alkoholis, taip pat savaitgaliais ar švenčių dienomis, kai dažnai neapsieinama be butelio, nes yra įsišaknijęs paprotys laisvas dienas praleisti ne prie vieno butelio. Tuo norima pasiteisinti, kad esą žmogus nors kartą per savaitę turįs numalšinti jį ėdančius rūpesčius.

Darydami išvadą pasitelksime I.Kantą. Jis, tiesa, nesmerkė vyno, tačiau aiškiai ir tiksliai įvertino svaiginimąsi: „Į girtą žmogų reikia žiūrėti ne kaip į žmogų, bet kaip į gyvulį“. Pasidavimas tokiai būsenai yra nusižengimas savo paties pareigai. Po įsivaizduojamos palaimos ir neva išnykusių rūpes-

⁷⁷ Ten pat.

⁷⁸ Ten pat, p. 4.

⁷⁹ Ten pat, p. 6.

čių ar pajusto stiprumo visados eina liūdnumas ir silpnumas, pagaliau, – ir tai yra blogiausia, – ima noras būtinai tuos svaigalus pakartoti, netgi pagausinti⁸⁰.

Blaivybės problemos nagrinėjimas vysk. M.Valančiaus blaivybės sąjūdžio leidiniuose šiandien. Žmogus, gyvenantis šių dienų pasaulyje, gauna didžiulį informacijos srautą reklamos pavidalu, kuris formuoja viešąją nuomonę. Čia gana sunku atskirti tiesą nuo apgaulės, nes dažnai reklama stengiasi įpiršti savo prekę, visai nepaisydama, ar tai žmogui suteiks gėrį, ar blogį. Rūkalai, alkoholis, narkotikai teikia milijardais skaičiuojamą pelną tiems, kurie tokiu verslu verčiasi, o juos vartojantiems daro didelę materialinę ir dar didesnę moralinę žalą. Taip yra naikinamas žmonių gyvenimas: ardomos šeimos, žalojama sveikata, kyla tautos išsigimimo pavojus.

Šiandien gyvybiškai svarbu visuotinėmis pastangomis gintis nuo pražūti lemiančių veiksnių. Čia ir prisimintina ta pati pareiga, apie kurią nuolatos kalbėdavo vysk. M.Valančius – saugoti vaikus. Jų jaunam organizmui svaigalai šimteriopai pavojingesni nei suaugusiesiems. Jau seniai mokslo įrodyta, kad svaiginimasis alkoholiu ar kitais narkotikais ilgainiui sukelia jų poreikį. Todėl auklėjant ir ugdamt jaunąją kartą reikia stengtis ugdyti kitą poreikį – priešintis blogio pasiūlai. Reikia šių dienų žmogų klausti: koks yra gyvenimo tikslas, jo prasmė?⁸¹

Tikslą apibūdiname kaip žodžių, veiksnių, darbų, pagaliau paties gyvenimo įprasminimą. Viskas vyksta ne be tikslo. Gamtoje taip pat viskas turi tam tikrą tikslą. Sąmoningai tikslą gali suvokti tik žmogus. Tik gyvenimo tikslo suvokimas atskleidžia ir gyvenimo prasmę – kam aš gyvenu, kaip privalau gyventi, kas svarbiausia mano gyvenime, koks galutinis mano gyvenimo tikslas. Šiuo keliu ėjo vysk. M.Valančius, „kilnus Kristaus įsteigtos Bažnyčios vyskupas ir didis Lietuvos patriotas“⁸².

Nors jau senovėje žmogus žinojo, kad alkoholis yra priešas, žalojantis žmogų ir visą tautą, tačiau tiek tada, tiek šiandien „karaliaus alkoholio šalininkai netiki tuo“⁸³. Statistika rodo, kad nusikaltimų, kuriuos padaro neblaivūs, skaičius auga, dorovinis skurdas, pasileidimas, ankstyvos mirtys, skyrybos dėl alkoholio ir kitų narkotinių medžiagų gausėja. Tad ir šiandien labai aktuali antialkoholinė propaganda, ir šiandien žmones reikia šviesti, akivaizdžiai jiems rodyti, kokias nelaimes atneša alkoholis. Blaivybės gy-

⁸⁰ Ten pat, p. 9.

⁸¹ Mūsų gyvenimo tikslas ir prasmė. Vilnius: Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija, 1999, p. 27.

⁸² Ten pat, p. 27.

⁸³ J. Udė. Katalikas kovoje su alkoholiu, p. 3.

nėjai nuolat primena, kad galima gyventi gerai, linksmai ir be alkoholio. Alkoholio išsižadėjimas nėra jokia auka. Nemažai jau pareiškia norą išgerti tik saikingai.

Šiandien nepriklausomoje Lietuvoje yra blaivybei pasišventusių žmonių, tuo tikslu leidžiami laikraščiai „Valančiukas“ ir „Blaivioji Lietuva“. Pirmasis skiriamas moksleiviams ir jaunimui. Jis pradėtas leisti Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ir 1999 m. rudenį jau šventė savo dešimtmetį. Čia pateikiama informacija apie esančias ir besikuriančias „Valančiukų“ draugijas ar brolijas mokyklose ir parapijose, skiepijama meilė gamtai. Skyrelyje „Pamąstykime“ aptariamos jaunimo problemos, kviečiama ieškoti gyvenimo prasmės, rodomas alkoholio, narkotikų, rūkalų neigiamas poveikis žmogui. Skyrelyje „Laiškai Valančiukui“ aprašomos įvairios „Valančiukų“ išvykos, pristatomos naujos knygos, pasakojama atgimusios Lietuvos „Valančiukų“ istorija.

Aptarsime kelis šio laikraščio skyrelio „Pamąstykime“ straipsnius, nes tai labiausiai tinka mūsų aptariamai temai. Rašinyje „Ar jau pasmerkei save pražūčiai?“ pasakojama jauno žmogaus (24 metų amžiaus) istorija. Jis gana jaunas susirgo plaučių vėžiu. Medikai, norėdami išgelbėti vaikina, operavo. Tačiau užkietėjęs rūkorius kenkė pats sau, rūkydavo slapčia, net po operacijos nerado jėgų atsisakyti šios ydos.

Šis vaikinai, vardu Mindaugas, vaikystėje buvo protingas, klusnus, supratingas, jautrus, santūrus berniukas. Mokykloje, pertraukų metu, vaikams besiaučiant ir besimušant, Mindaugas likdavo nuošaly, skaitydavo knygeles. Viskas pasikeitė maždaug dvyliktaisiais gyvenimo metais. Vieną dieną Mindaugas pajuto didelį skaudulį dėl nuolatinių klasės draugų replikų. Turėjo įrodyti esąs vyras. Lengviausia išeitis – cigaretė. Vos tik Mindaugas surūkė pirmąją, draugų buvo pripažintas savuoju. Nelaimėi, Mindaugo neatbaidė tabako dvokas ar šleikštulys. Dabar jis jau pritapo prie rūkalių būrio. Rūkaliai jį visiškai užvaldė. Jokie įkalbinėjimai, aiškinimai, prašymai liautis rūkius nepadėjo. Po kelerių metų vaikina ėmė varginti kvėpavimo takų ligos. Nustatytas ir plaučių vėžys. Ligos nekreipia dėmesio į aukos amžių. Valios ir ydos kovoje nugalėjo yda. Vaikinas mirė nespėjęs įgyvendinti nė vienos savo svajonės, iškeliavo anapus, kai jo bendraamžiai džiaugėsi jaunyste, siekė užsibrėžtų tikslų.

Šis straipsnelis pateikia gana išsamią pastarųjų metų statistiką: „Lietuvoje kasmet 7–8 tūkstančiai žmonių miršta nuo tabako sukeltų ligų. Tarp 20 rūkymo sukeltų ligų pirmąją vėžinės: plaučių, lūpų, liežuvio, burnos ertmės, ryklės, stemplės, gerklų, šlapimo pūslės, inkstų. Nuo vėžinių ligų Lietuvoje miršta net 20% gyventojų. Rūkaliai dažniau serga plaučių uždegimais, kraujagyslių ligomis, miokardo infarktais. 80–90% visų piktybinių plaučių navikų

priežastis – tabako dūmai. Tai ne šiaip sau statistika. Kiekviena tokia mirtis – tai dar vienas žmogaus išėjimas <...> Tai mirusiojo artimųjų, jį mylėjusiųjų žmonių skausmas. Tai beprasmiškos mirtys, kurių neturėtų būti⁸⁴.

Reikia pasakyti, kad šiandien pabarimus, pamokymus, draudimus ir prašymus paaugliai beveik visada kategoriškai atmeta. Tai tarsi alerginė reakcija. Betgi kyla klausimas: iš kur paaugliai gauna cigarečių?

Tabako gaminių pardavimo taisyklės visiems žinomos, jos draudžia rūkalus pardavinėti jaunesniems nei aštuoniolikos metų asmenims. Tačiau paaugliai labai lengvai jų nusiperka kioskuose. Niekas nepaklausia, kiek tam pirkėjui metų. Dažniausiai ir klausti nereikia, vaikiškas žvilgsnis nusako jo amžių. Skaudu, kad pardavėjai dėl pelno prarado sąžinę, žaloja vaikus, parduodami jiems cigaretes. Taip pat ir nevaržoma tabako reklama vis daugiau žmonių paverčia rūkalų vergais. Mūsų visuomenėje nėra visuotinio nepakantumo tabakui. Esant tokiai situacijai, žodis būna nelabai veiksmingas. Žodžiui sunku grumtis su visagaliu pinigų. Juk cigarečių gamintojai susikrauna milijonus, naudodamiesi žmonių silpnybėmis, juos žalodami ir žudydami. Pinigams pavaldūs net įstatymai. Tokia tikrovė.

Lengvai prieinami ne tik rūkalai, bet ir alkoholiniai gėrimai. Alus pardavinėjamas vos ne prie kiekvieno kampo, kur taip pat neklausoma, kiek jaunajam pirkėjui metų. Jų dvasine ir fizine sveikata šių dienų valdžia nesirūpina... Ji tartum nesuvokia, kad užaugusi sveika, protinga jaunoji karta būtų geriausias Lietuvos kapitalas. Į vaikų paklusnumą žiūrima kaip į jų asmenybės tramdymą. Tokiu atveju atsakomybė prisiimama sau. Šio straipsnio autorė todėl ir kviečia nepasiduoti bendraamžių įkalbinėjimams, nevadinti draugais tų, kurie kviečia blogai elgtis, siūlo kenksmingus, nedorus dalykus. „Tvirtybės jums suteiks, visas kliūtis įveikti padės jūsų ištikimas draugas – Dievas. Juo galite pasikliauti. Jis neišduos ir visada pagelbės. Nepamirškite šito“, – baigia autorė⁸⁵.

Laikraštis „Valančiukas“ analizuoja ir moralines problemas, keldamas šių dienų jaunimui klausimą: kuo norėtum būti? Čia aiškiai pabrėžiama, kad žmogui daug svarbiau nei jo profesija yra tai, koks jis bus kaip asmenybė, kokios jo nuostatos, kokia jo vertybių skalė, kokie jo prioritetai. Kviečiama jauną žmogų susimąstyti apie savo vietą šiame pasaulyje, apie šios dienos ir ateities kelią, apie savo kaip dvasiškai vertingos asmenybės dalyvavimą istorijoje. Dažnai vienas žmogaus poelgis, vienas žodis parodo tikrąją žmogaus vertę.

Jeigu yra pabrėžiama tik viena, pavyzdžiui, materialinė gerovė, žmogus gali tapti nepajėgus realiai vertinti gyvenimą. Toji materialinė gerovė tada

⁸⁴ Teta Marija. Ar jau pasmerkei save pražūčiai? // Valančiukas. 1999. Nr. 8(62).

⁸⁵ Ten pat.

tampa tikslu, vardan kurio jis gali rizikuoti, tam paskirti visą savo gyvenimą. Šiandien, kaip ir vysk. M.Valančiaus laikais, Lietuvoje įsitvirtino socialinė neteisybė ir nelygybė. Skurdas drasko į skutelius žmonių dvasingumo likučius, ypač žalojami vaikai, dar nespėję užsigrūdinti, meile Dievui sustiprinti savo sielų. Taip vieni, viskuo nusivylę, paskęsta alkoholio, tabako, narkotikų, paleistuvysčių, nusikaltimų liūne, kiti siekia bet kokia kaina praturtėti – plėšia, prievartauja, žudo, parsidavinėja. Doru žmogumi šiandien būti sunkiausia ir dažnai visai nenaudinga. Šiandien doras, sąžiningas, dievobaimingas žmogus vadinamas kompleksuotu, atsilikusiu, senamadišku. Tokiam ne vieta televizijos ekrane, jis netinka svarbioms pareigoms. Su tokiais nepakeliui į Europą. Šiais laikais sunku kalbėti apie dvasinius dalykus, nors aišku viena – visa praeina, o tai, kas yra dvasiška, gyvuoja amžiais, ir tik tai svarbu sielų išganymui. Todėl autorė pabrėžia: „Kad ir kokią darbą dirbtumėte, kad ir kaip skausmingai jus bandytų likimas, pirmiausia likite žmonėmis, vertais Kūrėjo. Būkite stiprūs, dvasingi ir nepalūžkite troškimų bei pigaus išorinio blizgesio labirinte. Netiesa, kad žmogumi būti nebemadinga. Mados ateina ir praeina. Tikrosios vertybės nekinta ir išlieka per amžius, nors ir kaip garsiai šauktų visi pasaulio nedorėliai“⁸⁶.

Kitas laikraštis, skirtas Lietuvos blaivybės brolijoms, sąjūdžiams, visuomenei yra „Blaivioji Lietuva“. Jis aptaria šių dienų problemas, susijusias su blaivaus gyvenimo trukdžiais, Lietuvos istoriją, Lietuvai nusipelnčius žmones, renginius, kuriuos organizuoja blaivybės propaguotojai. Šis laikraštis leidžiamas nuo 1989 m. Iš čia aprašomų dalykų matyti, kad ir šiandien egzistuoja tos pačios problemos, kaip ir vysk. M.Valančiaus laikais. Vysk. M.Valančius buvo išsiūbavęs blaivybės varpą, ir prie šio kilnaus darbo prisidėdavo visi, nors per tai patirdavo nemažai nuostolių. Šiandien Lietuvoje galioja alkoholio ir tabako kontrolės įstatymas, kuriuo valstybė išipareigoja mažinti šių narkotinių medžiagų vartojimą, tačiau įstatymas neveikia, nes alkoholis ir tabakas duoda milžinišką pelną. Atidavus jį į privačias rankas, ne valstybė valdytų alkoholio verslą, o šio verslo verslininkai valdytų valstybę. „Blaiviojoje Lietuvoje“ rašoma:

„Jiems, verslininkams, svarbiausia susižerti milijonus ir nesvarbu, kad žmonių sveikatos ar gyvybės kaina. Dėl jų kaltės nėra griežtai reglamentuotos alkoholio prekybos – alkoholio prekybos monopolio. Dėl to klesti alkoholio ir tabako kontrabanda, pilstuko gamyba, nelegali prekyba, nėra deramos kontrolės, nėra tinkamos, valstybės remiamos antialkoholinės propagandos, pajėgios atsispirti neribotai alkoholio pasiūlai ir reklamai per vakarietiškus filmus, alaus „šventes“ ir „šou“, nekalbant apie tiesioginę reklamą miestų stenduose, spaudoje. Valstybės mastu neugdomas visuomenės nepa-

⁸⁶ Teta Marija. Kuo norėtum būti? // Valančiukas, 2000, Nr. 1 (66).

kantumas alkoholiui. Alkoholio ir tabako biznieriai mėgsta visur kartoti, kad gerti ar negerti – asmeninis kiekvieno žmogaus reikalas, visiškai atsiri-bojant nuo pražūtingo alkoholio poveikio visuomenei ir, trokšdami kuo di-desnio pelno, daro viską, kad tik kuo daugiau alkoholio parduotų. Kol ne-bus panaikintas privatus verslas platinant alkoholį, virš kiekvieno kybos pa-didėjusi nepelnytos mirties grėsmė⁸⁷.

Šiame laikraštyje siūloma pagalba tiems, kurie nebegali sustoti ir jau skęsta alkoholyje. Čia pristatomas Anoniminių alkoholikų klubas, kur žmo-nės dalijasi savo patirtimi, viltimi, norėdami padėti sau ir kitiems. Vieninte-lė sąlyga būti draugijos nariu – noras mesti gerti. Ši draugija nėra susijusi su jokiais sektomis, tikybomis, politika, organizacijomis ar įstaigomis, neremia jokių judėjimų ir jiems neprieštarauja. Pagrindinis tikslas – būti blaiviams ir padėti kitiems. Šių dienų blaivybės sąjūdis negali užsidaryti kaip abstinentų būrelis, įkyriai kartodamas: negerti, negerti, bet privalo: „Siekti blaivumo idealo, neribojant alkoholio kiekio, visiškai susilaikant nuo svaigalų vaikų akivaizdoje, gedulingomis, religinių, tautinių švenčių progomis. Kurti prasmingą, turtingą, naują gyvenimą, grindžiamą tautos amžiais kurtomis dorovinėmis vertybėmis“⁸⁸.

Dabar aptarsime, kaip į alkoholį žiūri Katalikų Bažnyčia.

Pagal Katalikų Bažnyčios mokslą, visi valgiai ir gėrimai yra nei geri, nei blogi. Jei žmogus juos vartoja geru tikslu, jie yra geri. Gerti su saiku, ypač silpnėsių gėrimų, katalikų tikėjimas nedraudžia, bet kai nesilaikoma saiko, Katalikų Bažnyčia sako aiškiai: negalima! Nuodėmė!⁸⁹ Tačiau kartais aplin-kybės gali nulemti kokio nors dalyko gerumą ar blogumą. Jei žmogus, turintis paveldėtą polinkį į alkoholizmą, iš patyrimo žino, kad visuomet pasigeria, kai tik pradeda gerti, toks turi visiškai vengti svaigalų⁹⁰. Turi vengti ir gundančių progų. To reikalaujama ne todėl, kad alkoholiniai gėrimai būtų blogi, bet kad toks žmogus tampa nuo jų priklausomas. Jis turi laikytis abstinencijos.

Bažnyčia abstinenciją propaguoja, jai pritaria, tačiau Bažnyčia neįsako būti abstinentu.

Tai, kad abstinencija yra girtina, liudija Šventasis Raštas ir Bažnyčios Tėvai. Katalikų Bažnyčia abstinencijos pavyzdžiais nurodo šventuosius, kurie žvelgia į Kristų, jo pirmtaką Joną Krikštytoją, kuris buvo nepaprasto dorumo žmogus, Šventasis Raštas Joną Krikštytoją aprašo kaip griežtą abs-tinentą. Bažnyčia abstinenciją laiko didele dorybe, ypatinga krikščioniško-

⁸⁷ A. Grigaravičius. Mirties nuosprendis panaikintas. Ar visiems? // Blaivioji Lietuva, 1999, Nr. 8 (108).

⁸⁸ J. Kančys. Būkime sveiki ir veiklūs // Blaivioji Lietuva, 2000, Nr. 1 (112).

⁸⁹ J. Matusas. Alkoholis., p. 9.

⁹⁰ Ten pat, p. 10.

sios askezės priemone. Katalikų Bažnyčios moksle niekur nerasime, kad gėrimas doros atžvilgiu būtų vadinamas geru dalyku.

Taigi Bažnyčios mokyme atsižvelgiama į tai, kad didžiausias blogis yra ne sąmonės netekimas, bet pavojai, kurie yra tokio gėrimo padariniai.

Sąmonės netekimas ar jos sutrikimas piktnaudžiaujant alkoholiu jau yra pasigėrimo ženklas. Piktnaudžiavimo blogį reikia išvelgti tada, kai yra peržengiamos ribos, kai žmogus jau nebegali savęs valdyti ir kontroliuoti.

Kai geriantysis žmogus supranta, jog ribos peržengimas gali sukelti pavojingus padarinius jo paties atžvilgiu, pavyzdžiui, ligą arba – kitu atveju – avarijos galimybę, ir tai suprasdamas savęs nesuvaldo, kad taip neatsitiktų, tokį žmogaus gėrimą reikia konstatuoti kaip sunkią nuodėmę.

Daryti tokį griežtą vertinimą skatina ir tai, kad Biblijoje neretai užsimeinama apie svaigalus. Apie alkoholio žalą kalba jau Senasis Testamentas: *Iz 5, 22; 28, 7–9. Sir 19, 1–3; Pat 23, 29–35.*

Jėzus Kristus Naujajame Testamente mokinius išpėja: „Saugokitės, kad jūsų širdis nebūtų apsunkusi nuo svaigalų, girtybės ir kasdienių rūpesčių, kad toji diena neužkluptų jūsų netikėtai“ (*Lk 21, 34*). Palyginime apie neištikimą tarną grasina labai griežta bausme tam, kuris, užuot budėjęs laukdamas jaunikio, laukęs sugrįžtančio šeimnininko, valgo, užia ir su girtuokliais geria (*Mt 24, 42–46*).

Šv. Paulius taip pat išpėja: „Argi nežinote, kad neteisieji nepaveldės Dievo karalystės? Neklyskite! Nei ištvirkėliai, nei stabmeldžiai, nei svetimautojai, nei iškrypėliai, nei vagys, nei gobšiai, nei girtuokliai, nei keikūnai, nei plėšikai nepaveldės Dievo karalystės“ (*1 Kor 6, 9–10*).

Popiežius Pijus XI Vokiečių katalikų blaivybės draugijos nariams 1930 09 30 pasakė šiuos žodžius: „Jūsų darbai yra garbingi. Jūsų kova yra geraširdiška, kilni, šventa. Ji yra reikalinga dėl Dievo, dėl tautos ir šeimos“⁹¹.

Reikia pasakyti, kad, remiantis vien Šventuoju Raštu, abstinenciją galima vertinti kritiškai. Šventajame Rašte Kristus palygina vynmedį ir šakeles, kalba apie Kanos vestuves. Tokių faktų, kur kalbama apie vyną, galima rinkti daug. Tačiau tas, kuris norėtų įrodyti Kristaus nepalankumą abstinencijai ir sakyti, jog Kristus norėjo sankcionuoti alkoholį, jo vartojimą, pasirodytų nesupratęs jo palyginimų. Palyginimuose apie Kanos vestuves, vynmedį ir šakeles kalbama apie vienybę su Viešpačiu, apie sielų išganymą, apie amžinąją laimę danguje, bet ne apie vyno gėrimą.

Katalikų Bažnyčia neįsako, jog visi jos nariai turi būti abstinentai. Ji palieka „aukso vidurio“ laisvę, skelbia saikingumo pareigą ir pripažįsta abstinencijos dorybę. Svarbu tai, kad artimo meilė, kai kada ir teisingumas

⁹¹ J. Matusas. Alkoholis..., p. 12.

įpareigoja priešintis visokioms visuomenės nelaimėms. Šiandien tokia nelaimė ir yra alkoholizmas.

Alkoholizmo sukelti padariniai reikalauja griežto moralinio vertinimo, o tai reiškia, kad jį reikia traktuoti kaip labai sunkią nuodėmę. Tačiau reikia paisyti kiekvieno konkretaus atvejo, kai ši nuodėmė gali būti ir ne tokia sunki, jei riba peržengta nežymiai. Taigi piktnaudžiavimas alkoholiu yra nuodėmė, o pasigėrimas iki sąmonės netekimo – sunki nuodėmė.

Į alkoholiką reikėtų žiūrėti kitaip. Jis visų pirma yra ligonis, už girtavimą negali atsakyti – psichinė jo būseną yra tokia, kad veiksmai esti nevaldomi.

Narkotinės medžiagos, kurių vaysk. M.Valančiaus laikais buvo mažiau, o šių dienų pasaulyje – tai globali problema, savime nėra blogis, nes yra atvejų, kai jų vartojimas yra pagrįstas. Tai narkozė, kai kurių ligų gydymas, didelio skausmo malšinimas. Tačiau narkotikų vartojimas ne tik fiziškai griauna žmogaus organizmą, bet palaiapsniui ir gana greitai sužaloja jo dvasinį gyvenimą. Tokio žmogaus valia patologiškai susilpnėja. Jis netenka atsparumo, pasiduoda įpročiui, nebegali skirti blogio nuo gėrio, netenka sąmoningos atsakomybės, praranda religinį bei moralinį jautrumą. Viso to padarinys – dvasinio gyvenimo mirtis.

Laisva valia ir sąmoningą narkotikų vartojimą dėl siekiamo malonumo jausmo reikia vertinti kaip sunkią nuodėmę. Kiti narkotikų, kaip ir alkoholio, vartojimo būdai bei situacijos, kur moralinė atsakomybė mažėja, vertinami kaip lengva nuodėmė. Tačiau žmogus, leidęs įpročiui išigalėti, daro nuodėmę, jei nesistengia pakeisti savo gyvenimo būdo, liautis vartojęs narkotikus. Tėvams, auklėtojams, gydytojams labai svarbu sulaikyti vaikus ir jaunuolius nuo pirmojo narkotiko, ypač stipresnės jo dozės, sulaikyti nuo pagundos „pamėginti“. Reikia nuolatos aiškinti, kad griaunamas visas gyvenimas – didelė Dievo dovana.

Gyvenimas yra pašaukimo kelias link eschatologinės laimės, kurios anaipitol neduoda ir negali duoti tragiškas narkotikų ir alkoholio vartojimo malonumas. Yra absurdiška netekti didžiausio gėrio – amžino gyvenimo su Dievu, pasiduodant praeinamam apgaulingam malonumui.

Chroniškus narkomanus, kaip ir chroniškus alkoholikus reikia traktuoti kaip ligonius, nes jei jau nebegali atsakyti už savo veiksmus.

Labai svarbu religinis sąmoningumas. Vaikas, išauklėtas religinėje aplinkoje, gebės nugalėti narkomanijos klystkelius ir išvengs baisios tragedijos. Reikia įsisąmoninti, kad šeimos, mokyklos, visuomenės labai svarbi pareiga – rūpintis jaunąja karta, kaip ir vaysk. M.Valančiaus laikais. Tik tada išaugs blaivi, turinti aiškius religinius ir moralinius pagrindus mūsų jaunuomenė – Lietuvos ateitis, suvokianti atsakomybę už tai, ką daro, suvokianti šio gyvenimo prasmę. O tą prasmę atskleidžia Evangelijos šviesa – pažinti

savo Kūrėją ir suprasti Jo valią, siekti ištikimybės Jam. Šalia savęs matyti kitą žmogų, ieškoti laimės ją nešant kitiems⁹². Bet tai neįmanoma, jei nepažįstama Evangelija. Todėl pats Jėzus Kristus trejus metus mokė amžinųjų tiesų ir siųsdamas apaštalus kalbėjo: „Eikite į visą pasaulį ir skelbkite Evangeliją visai kūrinijai“ (*Mk 16, 15*).

Šalia mokslo būtinas ir vidinis žmogaus tobulėjimas.

„Jūs žemės druska <...> Jūs pasaulio šviesa <...> Taip tešviečia ir jūsų šviesa žmonių akivaizdoje, kad jie matytų gerus jūsų darbus ir šlovintų jūsų Tėvą danguje <...> Taigi būkite tokie tobuli, kaip jūsų dangiškasis Tėvas yra tobulas“ (*Mt 5, 13, 14, 16, 48*).

Kodėl Kristus nurodo, kad privalome būti panašūs į Tėvą? Svarbiausia, ką siela gali duoti, yra meilė. Juo tauresnė siela, tuo kilnesnė yra meilė. Be dvasinio žmogaus tobulėjimo negali tobulėti jo kūryba, negali tapti gražesnis ir prasmingesnis, turiningesnis ir laimingesnis jo gyvenimas.

F. Dostojevskis savo romane „Nusikaltimas ir bausmė“ sako, kad žmogui sunku gyventi be dviejų dalykų – be aiškaus gyvenimo tikslo ir meilės⁹³.

Apie Išganytoją pasakyta, kad jis augo ir stiprėjo, darėsi pilnas išminties, ir Dievo malonė buvo su juo (plg. *Lk 2, 52*). Taip turi daryti ir kiekvienas žmogus – skleisti kiek galima fiziškai, auklėti save dvasiškai ir religiškai.

Kristus ne tik atskleidžia gyvenimo prasmę, bet ir nurodo kelius. Tas kelias yra jis pats: „Aš esu kelias, tiesa ir gyvenimas“ (*Jn 14, 6*). „Tokia yra mano Tėvo valia, kad kiekvienas, kuris regi Sūnų ir tiki jį, turėtų amžinąjį gyvenimą <...>“ (*Jn 6, 40*);

tai – šv. Mišios ir susitikimai su Kristumi. Jis yra mums pavyzdys ir pagalba. Stengdamiesi likti ištikimi Kristui, būdami palaima ir šviesa kitiems, parodome Jam gražiausią meilę. Kristus už meilę visuomet atlygina meile;

tai – sakramentai, Dievo malonės šaltiniai. Krikštu pradedame savo dvasinį gyvenimą, Susitaikinimo (atgailos) sakramentu ugdome savo dvasią, formuojame krikščioniškąjį gyvenimą Dievo malonės padedami. Nuolatinė savi analizė ir savęs tobulinimas bendradarbiaujant su Dievo malone – kelias į žmogaus dvasios skleidimąsi; tai malda, sielos vienybė su savo Kūrėju, pokalbis su Tėvu, išreiškiant Jam pagarbą, meilę, pasitikėjimą, padėką, atsiprašant už silpnybes ir išsakant savo troškimus ir rūpesčius, džiaugsmą ir skausmą.

Visa tai turi būti apvainikuojama Kristaus troškimu: „<...> kad meilė, kuria mane pamilai, būtų juose ir aš būčiau juose“⁹⁴.

Žvelgdami į mūsų šiandieninį gyvenimą, turime pastebėti, kad šių dienų žmogus vaikščioja po Lietuvos mokyklos griuvėsius...

⁹² Mūsų gyvenimo tikslas ir prasmė..., p. 29.

⁹³ Ten pat, p. 30.

⁹⁴ Ten pat, p. 31.

St.Šalkauskis, A.Maceina, M.Pečkauskaitė ir kiti dėjo krikščioniškosios pedagogikos pamatus savarankiškam gyvenimui atgimstančioje Lietuvoje. Esame antrojo Lietuvos pabudimo dalyviai. Ar reikalingi anų metų švietimo sistemos kūrėjai ir jų principai? Ką šiandien pasirinkime pamatiniais kultūros rūmo akmenimis?

Girdime skambius žodžius – „švietimo koncepcija“, „tautinė mokykla“, „tolerancija“, „demokratijos pradžiamokslis“... Steigiamos ir katalikiškos gimnazijos, kur „kitokios Lietuvos“ ilgesys skausmingai grumiasi su „senoju“ žmogumi – tiek mokytojų, tiek vaikų sielose.

Žmogus turi stuburą, abiem kojomis tvirtai stovi ant žemės, tiesos ištroškusiu protu, gėriui atvira širdimi nuolat siekiantis to, kas yra už laikinumo akiračio. Čia neabejotinai didelė atsakomybė tenka šeimai ir mokyklai.

Pirmas ir pagrindinis uždavinys yra tai, kad Dievas turi būti visada ir visur kaip neginčytinas gėrio ir tiesos pamatas, sprendimų ir pasirinkimų atskaitos taškas, arba kitaip – prigimtinis sąžinės įstatymas. Svarbu tai, kad šis visa persmelkiantis pradas susietų žmogaus būties elementus į darnią visumą, kaip cementas suteiktų atramą buvimo laisvei, formai ir orumui. Kad pūstelėjimas negalėtų išjudinti. Kad neliktų landos kompromisų kurmiams.

Antras dalykas, būtinas jauno žmogaus asmenybės formavimui, yra meilė Tėvynei, jos laisvė ir garbė, jos tikrieji interesai. Tai nepriklauso nuo proto „apimties“ ar savojo ribotumo pažinimo. Tai priklauso nuo požiūrio, pagal kurį priimami ir vertinami faktai. Kristus mylėjo purvinus Palestinos žmogelius, todėl nė vieno neišjuokė ir neatstūmė, o pavertė naujos eros pranašais. Pasipriešinkime tyčiniam ar netyčiniam normalios tautinės savigarbos griovimui. Esame tauta ne menkesnė ir ne geresnė už kitas, turime, kaip ir kitos, stebuklą, Dievo įdiegtų mūsų prigimtyje ir istorijoje, turime ir taisytinių dalykų...

Trečias iš tiesų naujas dalykas – tai jungtis tarp Dievo ir Tėvynės. Mokykla neišmokys mylėti Dievo nei savo krašto, jei neišugdys nuostatos, kad kiekvienas žmogus yra gerbtinas. Mokytojas turi pakilti virš smuklinių politinių batalijų. Visada atsiveria pragaro šaltis, kai žmogų (komunistą, fašistą, proletarą, kapitalistą ar net nusikaltėlį) drįstame be apeliacijos pasmerkti, tarytum teisiantysis sėdėtų Dievo soste ir turėtų sąžinės raktus... Taip ir norisi sakyti: atsikvošėkime, žmogus – kiekvienas – yra daugiau nei komunistas ar fašistas. Žmogui būdinga gelmė. Ten Dievo ir bedugnės angelų špagos nuolat kryžiuojasi – ir niekad nežinai, kas paims viršų⁹⁵.

Mesdami žvilgsnį atgal, pastebėsime, kad turime pačiam žmogui leisti laisvai veikti: Dievo sukurta siela savo pajėgomis gali tvarkyti geidulių šėlsmą. Tuo tarpu kiekvienas griežtas įsakymas arba draudimas, šiaip ar taip, yra veikimas iš šalies, naujas ir svetimas veiksnys žmogaus dvasioje.

⁹⁵ Ten pat, p. 37.

Esminis „senųjų“ ir „naujųjų“ ugdymo metodų ir formų skirtumas yra tas, kad, taikant „senąsias“ formas, ugdymo turinys „nuleidžiamas iš viršaus“, visiškai neatsižvelgiant į visuomenės pokyčius bei jaunų žmonių poreikius. Tik taikant naujas ugdymo formas įmanoma sėkmingai diegti reikiamus demokratinius įgūdžius.

Neformalus jaunimo ugdymas labai skiriasi nuo darbo mokykloje, kur mokiniai sąmoningai ar nesąmoningai skirstomi pagal intelektą, kur privalu viską atlikti tik gerai ir gauti už tai gerus pažymius. Nepamokinė jaunimo ugdymo veikla, kaip mokyklos papildinys, teikia galimybių jau šiandien atsiskleisti jaunimo gebėjimams, padeda ugdyti ir visapusiškai lavinti atsakingas ir kūrybingas asmenybes.

Ugdymo veikla jaunimo grupėse neturėtų būti suprantama vien kaip jaunimo (moksleivių) užimtumas laisvalaikiu. Ji yra tokia pat svarbi kaip ir mokymasis mokykloje, todėl turi būti organizuojama remiantis griežtais kriterijais, taikant šiais kriterijais pagrįstas metodikas.

Šiame darbe paminėta tik keletas jaunimo ugdymo veiklos aspektų. Juos reikia tikslinti, konkretinti, analizuoti, tirti. Būtina plėsti neformalaus ugdymo institucijų tinklą, rūpintis pedagogų, norinčių ir gebančių dirbti neformalų ugdymo darbu, rengimu⁹⁶.

IŠVADOS

Vyskupo Motiejaus Valančiaus pradėtas blaivybės sąjūdis nebuvo naujas reiškinys – jis gimęs už Lietuvos ribų, Lietuvą pasiekęs per Vokietiją, Lenkiją. M.Valančius blaivybės srityje pradėjo dirbuotis aštuntais savo vyskupavimo metais. Šią akciją pradėjo nuo kunigų, tuomet parapijos žemėse turėjusių ne vieną karčemą, nuo vienuolynų, kurie dažnai nelaikė nė vienos mokyklos, bet užtat turėjo kelias karčemas ar bravorus. Šia tema vyskupas pats daug rašė ir pamokslavo, ragindamas tai daryti ir kunigus. Nepaklusnius, nenorinčius vykdyti ganytojo „karščiausio palinkėjimo“, bausdavo. Pamažu į kilnų darbą buvo įtraukta ir bajorija, ir paprasta liaudis.

Vysk. M.Valančiaus blaivybės veikla sukėlė ekonominių sunkumų Rusijai. Mūsų dvarininkams nebuvo kur realizuoti grūdų, nes lengviausia buvo juos paversti degtine, ir tada jų realizavimas priklausė nuo išgeriamos degtinės kiekio. Dėl to kilo nepasitenkinimas vysk. M.Valančiumi ir jo blaivybės idėjomis. Vyskupas turėjo daugybę kartų teisintis valdininkams, ginti blaivybę ir žmones, prisidėjusius prie šio kilnaus darbo. Tik kaltinimai daž-

---

⁹⁶ Ten pat, p. 131.

niausiai pasirodydavo „iš piršto laužti“, nes patys žmonės buvo įsitraukę į blaivybės akciją, patys kontroliuodavo vienas kitą, dažnai net drastiškais būdais palaikydavo blaivybę.

Kovą dėl blaivybės savo elgesiu dažnai išprovokuodavo rusų policininkai. Jie agituodavo prieš blaivybę gerdami viešose vietose. Toks elgesys sukeldavo atvirkštinę reakciją.

1863 m. sukilimo metu ir po jo Motiejaus Valančiaus blaivybės sąjūdis prigeso, nes buvo uždrausta sakyti pamokslus ir rašyti blaivybės tema, kurti brolijas. Tačiau sakyti, kad blaivybė tada buvo visiškai užgesusi, – negalima, nes pirmi rašytiniai blaivybės atgimimo duomenys yra 1908 metų.

Vysk. M. Valančius savo laiškuose paprastiems žmonėms ragino juos neskandinti degtinėje savo skriaudos, nedalios, dvasinio nykulio, bet jaustis atsakingiems už savo tautą, išlikti tokiems, kad išsaugotų lietuviškus papročius, kalbą, kultūrą, nes ponai buvo pasidavę rusams arba sulenkėję. Tai aktualu ir mūsų laikais.

Katalikų Bažnyčia, skelbdama doros mokslą, pabrėžia, kad žmogus privalo visa daryti didesnei Dievo garbei. Alkoholio Bažnyčia nedraudžia ir laiko jį nepeiktinu, jeigu nenusižengiama saikingumo dorybei. Besaikis alkoholio vartojimas vertinamas kaip sunki nuodėmė, nes tokiu atveju kenčia pats žmogus arba nukenčia aplink jį gyvenantys. Katalikų Bažnyčia pagal savo mokslą negali tikintiesiems įsakyti laikytis abstinencijos, tačiau judėjimui prieš alkoholizmą daug padeda skelbdama saikingumo pareigą. Katalikai laikosi nuostatos, jog artimo meilė ir teisingumas įpareigoja aktyviai kovoti su visuomenės nelaimėmis. Toji nuostata taip pat yra stiprus motyvas remti blaivybės draugijos veiklą ir kovoti su alkoholizmu, kaip viena sunkiausių šių laikų visuomenės nelaimių.

BISHOP MOTIEJUS VALANČIUS' ATTEMPTS TO FIGHT ALCOHOLISM IN LITHUANIA IN THE 20th CENTURY

Summary

In commemorating the 200th anniversary of the birth of Bishop Motiejus Valančius (1801–1875), the article presents an overview of the activities of this initiator and leader of the temperance movement in 1858 and discusses the obstacles and repressions imposed by the Russian tsarist authorities. Although the temperance movement founded by Valančius was suppressed after the insurrection of 1863, it was revived in the interwar and later in present-day independent Lithuania. The paper discusses works on temperance issues published in the interwar and present-day Lithuania.